Prijs f 0.50

3e JAARGANG No. 12
DECEMBER 1949

NEDERLAND POLEN

UIT DE INHOUD:

UITGAVE DER VERENIGING NEDERLAND-POLEN

Links boven: In de wandelgangen van het Poolse parlement zien wij van links naar rechts: Maarschalk Zymierski, de vice-premier Minc, premier Cyrankiewicz en maarschalk Rokossowski. Rechts boven: President Bolesław Bierut in gesprek met de Poolse schrijver J. Tuwim en een Russische schrijver. Midden links: Uitreiking van de prijzen bij het laatste internationale Chopin-concours in Warszawa. Van links naar rechts: Helena Czerny—Stefanska, Bella Davidowitch, de premier Cyrankiewicz. Midden rechts: Een van de tienduizenden Poolse mijnwerkers, die ook ons land gedeeltelijk van kolen voorzien. Hij overtrof zijn arbeidsnorm met 180 %. Links onder: De deelnemers aan het Chopinconcours leggen een krans in de kerk van het Heilige Kruis te Warszawa, waar het hart van Frédéric Chopin rust. Rechts onder: Eerste ijsvreugde van Warszawase kinderen.

MAANDBLAD TER BEVORDERING DER ECONOMISCHE EN CULTURELE BETREKKINGEN

Redacteuren:
S. van Praag
M. Górzyński
Postrek. 518467
Penningm. v. d.
Ver. Nederland-
Polen - Leiden

Nederland-Polen

Redactie-Secretariaat: (Redakcja i Administracja) J. W. Brouwersplein 7 - Telefoon 98875 - Amsterdam

Intensiviteit van de Poolse Export

★

Op de wereldmarkten in de landen, waar het systeem van het particuliere kapitalisme overheersend is, beginnen zich duidelijke tekenen te vertonen van een verminderende mogelijkheid tot afzet van goederen. Ook Polen, dat in de laatste jaren zeer uitgebreide handelsbetrekkingen met deze landen heeft aangeknoopt, constateert dit reeds. Er doen zich in de Westelijke landen steeds grotere moeilijkheden voor bij het onderbrengen van nieuwe opdrachten. De concurrentiestrijd verscherpt zich want de markt, die goederen afneemt stelt steeds hogere eisen aan de kwaliteit en bij de keuze van de waren. De buitenlandse handel van Polen wordt bovendien getroffen door de politieke, d.w.z. discriminerende maatregelen, van de leiding gevende grote mogendheden, zodat het dubbele inspanning kost om de strijd om de uitbreiding van zijn buitenlandse handel met succes te voeren. Polen's grote economische plannen voor zijn wederopbouw, houden nauw verband met de uitbreiding van zijn buitenlandse handel. Van de invoer van grondstoffen, halffabrikaten, machines en investeringsgoederen, die onmisbaar zijn voor de verdere ontwikkeling van de industrie, hangt de verwerkelijking van deze plannen af.

Er is een radicale verruiming van de mogelijkheden tot het uitvoeren van goederen in voorbereiding, waarbij tevens aandacht wordt geschonken aan verbetering van de kwaliteit. Tevens wordt er rekening mede gehouden, dat de verschillende te leveren goederen de concurrentie moeten kunnen doorstaan. Bijzondere aandacht wordt gewijd aan de wensen van de afnemer. De leveringstermijnen moeten in de toekomst strikt in acht genomen worden. De bureaucratie zal intens bestreden worden. Speciale lichamen worden hiervoor in het leven geroepen. Een straffe discipline ten opzichte van de buitenlandse handelspolitiek zal een goede uitvoering van de nieuwe plannen te dezer zake waarborgen. Bijzondere aandacht wordt gewijd aan de export van de volgende artikelen: producten van de kolenindustrie, van de mijnbouw, de chemische industrie, de metaalindustrie, de electrotechnische industrie, de textiel, de minerale- en de landbouw-consumptieindustrie. De samenwerking tussen buitenlandse handel en industrie wordt speciaal gericht op de specifieke eigenaardigheden van de verschillende buitenlandse markten. Meer dan voorheen wordt wetenschappelijke studie gemaakt van de wereldmarkten, hun vermogen tot afnemen, het onderzoek van concurrerende artikelen e.d. Door het aanpassen aan de eisen van den dag, hoopt men de markt te veroveren en te kunnen behouden. Voorts wordt er voor gezorgd, dat de brede lagen van de bevolking, welke bij het productieproces betrokken zijn, ook doordrongen worden van de noodzaak tot stijging van de export en van de verbetering in de kwaliteit van de waren.

Organisatorische maatregelen: Dr. Grossfeld werd, op voordracht van de Minister van Buitenlandse Handel, door de president van de Ministerraad benoemd tot voorzitter van de Poolse buitenlandse handelskamer. Een man, die op dit gebied zijn sporen reeds heeft verdiend, en tot de meest deskundigen behoort. Grossfeld is ook buiten Polen geen onbekende; een reeks buitenlandse handelsverdragen staat op zijn naam.

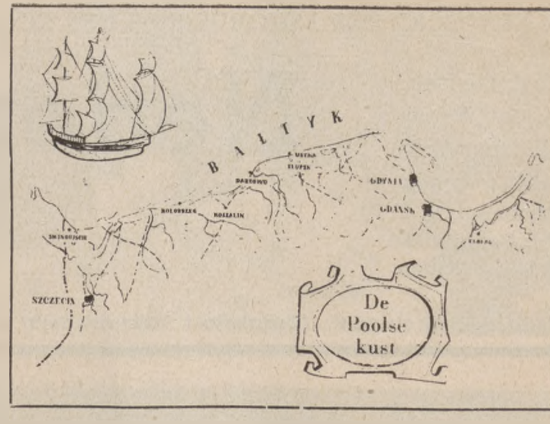
Om de particuliere industrie en de particuliere handel beter in de plannen te betrekken en daar meer partij van te trekken, werden deze handel en industrie ingevolge besluit van de Industrie- en Handelskamer na grondig overleg te Bydgoszoz gereorganiseerd. Dit was zowel in het particulier als in het algemeen belang.

Door een betere organisatorische indeling van deze lichamen zal het mogelijk zijn, een rationeler en doeltreffender economische politiek te voeren. Uit de veelheid van organisaties is een homogeen administratief handelsapparaat ontstaan, dat zowel de genationaliseerde bedrijven als de particuliere ondernemingen dient. Dit moet eveneens bijdragen tot de kwantitatieve verhoging en de kwalitatieve verbete-

ringen van de prestaties der Poolse productie.

Drie nieuwe onderstaatssecretarissen: De president van de Republiek, Bolesław Bierut, benoemde drie nieuwe onderstaatsecretarissen. Bij het Ministerie van Buitenlandse Zaken werd benoemd tot onderstaatssecretaris: Czeslaw Bajer, tot onderstaatssecretaris voor de binnenlandse handel: Ing. Jozef Kutina en tot Onderstaatssecretaris bij het Ministerie voor akkerbouw en landhervorming: Lucjusz Stefan Domanski.

In de strijd om de intensivering en uitbreiding van de Poolse buitenlandse handel heeft Polen machtige hulpbronnen ter beschikking. Het nieuwe Polen maakt zich op handelspolitisch gebied de ervaringen van de Sowjet Unie ten nutte, van een land, dat in het verleden eveneens met allerlei soort moeilijkheden te kampen had, in het bijzonder bij het tweede vijf-jarenplan. Het reusachtige achterland, met zijn onverzadiglijke markt garandeert een voortdurend toenemende uitvoer van Poolse exportproducten. Het enorme crediet van 450 millioen dollar en de door de Sowjet Unie aan Polen verleende grote investeringen zijn oorzaak, dat in Polen, reeds een nieuw groot hoogovenbedrijf in werking is, dat een grotere productiecapaciteit heeft dan de gehele Poolse staalindustrie van vóór de oorlog; voorts de grote cementfabriek, die gebouwd wordt op de plaats waar de grondstoffen verzameld worden. Tenslotte de geprojecteerde grote energiebedrijven, waarvan de betekenis voor de ontwikkeling van de Poolse industrie niet te onderschatten is. Een grote motorenindustrie, die opgenomen is in het zesjarenplan, organiseert reeds speciale bureau's voor de planmatige verdeling van de machines en apparaten, die uit het buitenland ingevoerd moeten worden. De productie van deze industrie zal na afloop van het zesjarenplan het viervoudige van die in het jaar 1949 bedragen. Zware motorwagens, rupstransportwagens, gewone tractoren, van een nieuw type, dienstbaar gemaakt voor het landbouwbedrijf en ook voor andere werkzaamheden, autobussen van Poolse constructie, die speciaal voor de wegen in Polen worden gebouwd, motorrijwielen, motoren voor de bouwindustrie, de scheepvaart en andere gemotoriseerde vervoermiddelen gaat men fabriceren.

De centrale voor de machine-industrie, die thans 100 verschillende bedrijven omvat, zal haar productie verdrievoudigen. Deze omvat de draaibank- en werktuigindustrie, de instrumentmakersindustrie, de landbouwmachines, de bouw van machines voor de textielindustrie en de gieterijen. De andere takken van bedrijf spannen zich op overeenkomstige wijze in. Reusachtige projecten tekenen zich reeds af over de gehele linie van de wederopbouw. Dank zij de gelijkgerichte en doelbewuste economische leiding, de consekwente reorganisatie der oude bedrijfsvormen en de levendige buitenlandse politiek van het nieuwe Polen, kan met zekerheid worden aangenomen, dat de grote opgaven, welke de Poolse staathuishoudkunde zich gesteld heeft, in vervulling zullen gaan.

Interessant is het nog in dit verband vast te stellen, dat het voor de export bestemde kwantum Poolse kolen voor het komende jaar 1950 reeds verzekerd is. En dat, terwijl onze pers vol staat met voorspellingen dat de in Europa geproduceerde kolen niet voldoende kunnen worden afgezet.

Ja, zelfs zijn reeds belangrijke contracten over nog aanzienlijkere quanta afgesloten voor het jaar 1941, het tweede jaar van het zes-jarenplan, waarin de kolenproductie in Polen nog belangrijk zal toenemen.

De Poolse kolenmijn „Zabrze Wschód"

Na-oorlogse ontwikkeling van de

Poolse visserij

Het lossen van haringen in de haven van Gdynia

In het tijdvak tussen beide oorlogen, toen de consumptie van zeevis in Polen 77.000 ton per jaar bedroeg, dekte de Poolse visvangst slechts 25 % van de behoefte. In 1937 bedroeg de Poolse vangst 14.000 ton, in 1938 12.500 ton.

De consumptie van zeevis bereikte in Polen een hoogtepunt in 1929, toen zij gemiddeld 6,6 lb. per jaar per hoofd der bevolking bedroeg. Tijdens de crisis in 1932 daalde zij tot 3,52 lb. In 1937 bedroeg zij bij benadering 4,84 lb. per hoofd der bevolking. De overeenkomstige cijfers voor andere landen waren veel hoger — Groot Brittannië 50 lb., Duitsland 27,5 lb., Japan 110 lb.

Toename van de consumptie.

Na de oorlog daalde de consumptie van zeevis aanzienlijk, ten gevolge van de vermindering van de bevolking met een kwart. In het eerst scheen het, dat de consumptie niet meer zou bedragen dan de helft van de vooroorlogse. Het totale verbruik bleek echter niet kleiner te worden. In 1946 bedroeg de Poolse visvangst 23.300 ton en bovendien werd er 55.200 ton vis ingevoerd. In 1947, toen de Poolse vangst 39.000 ton bedroeg (waarvan 6000 ton Noordzeevis), importeerde Polen 33.400 ton. Wij zien dus, dat de consumptie van zeevis in 1946 78.500 ton bedroeg en in 1947 72.400 ton.

Kleinere import.

In 1948 bedroeg de consumptie van zeevis 75.800 ton, waarvan 27.300 ton geïmporteerd was. Deze getallen tonen aan, dat het aandeel van de Poolse visserij in de voorziening van de totale behoefte gestegen is.

Gedurende de 19 jaar van 1920 tot 1939 bedroeg de Poolse visvangst 150.000 ton terwijl er 1.300.000 ton vis (voornamelijk haring) geïmporteerd werd.

Verwacht wordt, dat in 1955 ten gevolge van de ontwikkeling van de Poolse visserij, de vangsten honderd maal zo groot zullen zijn als in 1920. De consumptie van zeevis

zal dan 13,2/17,6 lb. per hoofd van de bevolking per jaar bedragen.

Visserij op de Oostzee.

Volgens de bestaande handelsverdragen met landen, die een overschot van vis hebben, moet Polen vis importeren, vooral haring. Aangezien de Poolse haringvangst nog te gering is, heeft Polen in deze bepaling toegestemd. Haring is een van de weinige vissoorten, die gemakkelijk geconserveerd en getransporteerd kunnen worden. Daarom is de haring in Polen altijd een populaire vissoort geweest. Zij maakt echter plaats voor andere vis, vooral voor die, welke in de Oostzee kan worden gevangen.

De Oostzeevisserij kan de behoefte van het land echter niet dekken en zal dat ook nooit kunnen, aangezien het onmogelijk is in de Oostzee meer dan 50.000 ton vis te vangen.

Een snoek van 9 Kilo, gevangen in het meer Lonsk.

Men voorziet, dat de vraag in 1955 160.000 ton zal bedragen, waarvan slechts 10 % zal worden geïmporteerd; 50 % zal dus moeten bestaan uit zoetwatervis en in de rest zal worden voorzien door de Noordzeevisserij.

Een interessante handelstransactie.

Zoals wij vernemen heeft een dezer dagen de Poolse vrachtboot s.s. „POZNAN" een lading van 10.000 vaten gezouten haring naar Polen vervoerd, die een gedeelte van een Hollands-Poolse compensatiezaak uitmaken, welke de bekende firma H. Sandig, Amsterdam, tot stand heeft gebracht.

De Heer Sandig was zo vriendelijk onze correspondent het volgende hierover mede te delen:

De Poolse lucifer ...

Deze begint langzamerhand de wereldmarkt te veroveren. Hij wordt reeds in vele landen gebruikt en is de laatste maanden in behoorlijke transitopartijen via ons land vervoerd. Ook de Hollandse huisvrouw en roker zullen spoedig met deze handige, keurig geëtiketteerde doosjes kennis maken en zich kunnen overtuigen, dat deze mooi vlammende, langzaam verbrandende, hele lucifers bevatten, waarvan de koppen noch afbreken, noch spatten.

Het valt te verwachten, dat de winkeliers, die reeds lang met schaarste in dit zo belangrijke artikel te kampen hadden, deze nieuwe verschijning met voldoening zullen begroeten.

Deze transactie heeft ons land een grote deviezenpost bespaard en zelfs ook guldens, omdat de lucifers niet met geld, maar met haring betaald zijn.

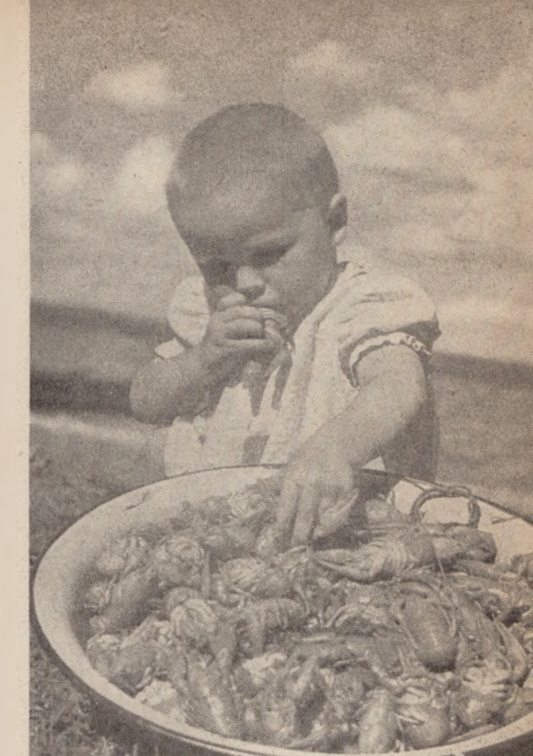
De Hollandse haring en Poolse lucifers.

„Sinds mensenheugenis behoort de haring tot een van de populairste voedingsmiddelen van Polen. Men vindt hem in iedere Poolse keuken, in iedere cantine en in ieder restaurant.

Hij wordt meestal gezouten of gemarineerd, maar ook gerookt gegeten, en vooral ontbreekt hij nooit bij de beroemde Poolse „kanapka's" de zeer aanlokkelijk gegarneerde belegde broodjes. Dat hierbij een paar glaasjes „wodka" goed smaken valt niet te ontkennen. Onze geachte medeburgers, die op de afgelopen jaarbeurs te Poznan aanwezig waren, weten veel hierover te vertellen ...

Polen zelf maakt goede vangsten en natuurlijk betrekken zij deze smakelijke vis ook uit andere landen, maar de voorkeur wordt toch aan de Hollandse haring gegeven.

Zo brengt ons deze kleine lekkere Noordzee-bewoner niet alleen de Poolse sympathie, maar ook — de Poolse lucifers."

Hij waardeert ze wel. De rijke vangst van deze voedzame en lekkere kreeften, maakt het mogelijk ook de eenvoudige mensen hiervan te voorzien

DE GROEPENTHEORIE

Een vertegenwoordiger van API interviewde prof. *Waclaw Sierpinski*, die voor zijn wetenschappelijk werk de Poolse nationale prijs voor wetenschap ontving.

— Aan welk gebied van wetenschappelijk onderzoek besteedt u de meeste tijd en inspanning?

— Het voornaamste onderwerp van mijn onderzoekingen is de groepentheorie. Veertig jaar geleden gaf ik mijn eerste college over dit onderwerp aan de universiteit van Lwów; voordien werd de groepentheorie op geen enkele universiteit als afzonderlijk vak gedoceerd. Uit deze colleges ontstond enkele jaren later het boek „Schets van de groepentheorie", uitgegeven in 1912 te Warszawa. Dat was het eerste Poolse handboek over dit onderwerp. Voor de tweede wereldoorlog zagen van dit boek drie drukken het licht. De vierde, aanmerkelijk uitgebreide uitgave, die ik heb voorbereid, ligt te wachten om gedrukt te worden.

Bovendien heb ik voor niet-specialisten voor de oorlog een „Inleiding tot de groepentheorie en de topologie" uitgegeven. De tweede uitgave hiervan verscheen in 1949 bij P.Z.W.S.; de Engelse vertaling van dit boek is verzorgd door de universiteit van Lucknow (India) en wordt thans bij de uitgeverij van deze universiteit gedrukt.

Verschillende andere boeken van mijn hand over de groepentheorie en de topologie zijn voor de oorlog verschenen in de Franse en Engelse taal.

— Wat is de groepentheorie?

— Op verschillende gebieden van de wiskunde, en niet van de wiskunde alleen, hebben we te doen met veelheden van verschillende voorwerpen, bijv. groepen getallen van een of ander soort, groepen punten, die verschillende geometrische figuren vormen, groepen vergelijkingen, geometrische figuren, atomen enz.

Nu beschouwt de groepentheorie de collectieven, die gevormd worden door bepaalde voorwerpen, hetzij met abstractie van de soort alleen, doch rekening houdend met de ordening, hetzij door alleen zekere verbanden te leggen, die tussen die voorwerpen optreden.

Op deze wijze vormen de stellingen van de groepentheorie een veralgemening van de stellingen op verschillende andere gebieden der wiskunde, en de bewijzen, die geleverd worden met behulp van de groepentheorie zijn dikwijls eenvoudiger dan de bewijzen van die stellingen, zoals ze voordien bekend waren. De groepentheorie houdt zich in het bijzonder bezig met oneindige collectieven en beschouwt in verband hiermee het begrip oneindigheid.

Men zou misschien kunnen denken, dat dit een zuivere abstractie is. Zulks is echter niet het geval, want men weet, dat de differentiaal- en integraalrekening, die de grondslag vormen van de ganse hedendaagse techniek, werken met sommen van oneindig veel oneindig kleine delen. De groepentheorie vormt de grondslag van de gehele hedendaagse wiskunde en vindt in verschillende onderdelen ervan toepassing.

— Hebben behalve u zich nog andere Poolse mathematici bezig gehouden met onderzoekingen op het gebied van de groepentheorie?

— Veertig jaar geleden occupeerde buiten mij geen van de Poolse wiskundigen zich met de groepentheorie. Ieder van ons werkte op een ander gebied der mathematica. Wij hadden geen gemeenschappelijke punten van belangstelling en konden geen contrôle uitoefenen op elkanders werk. In het buitenland waren de namen van afzonderlijke Poolse mathematici bekend, maar in Polen hoorden wij niets van elkaar. Een dergelijke stand van zaken scheen mij niet gunstig voor de toekomst van onze wetenschap. Ik besloot daarom onze jonge wiskundigen aan te moedigen tot werk op een uitgekozen gebied van de wiskunde, en wel in de groepentheorie.

Tijdens de eerste wereldoorlog bracht ik drie jaar door in Moskou, waar de Russische mathematici me met veel vriendelijkheid ontvingen, vooral de bekende geleerden Jegorow en Luzin, welke laatste tegenwoordig doctor honoris causa van de universiteit van Warszawa is en actief buitenlands lid van de Poolse Academie van Wetenschappen.

Samen met Luzin publiceerde ik een aantal werken op het gebied van de groepentheorie; onze samenwerking duurde biina tot aan het uitbreken van de tweede wereldoorlog.

Er bestaat een internationaal tijdschrift, dat uitsluitend gewijd is aan de groepentheorie en haar toepassing. Dat is het tijdschrift „Fundamenta Mathematicae", dat sedert 1920 te Warszawa verschijnt. Tot dusverre zijn er 35 delen van verschenen (de laatste drie na de oorlog), met ruim 1000 bijdragen van 240 verschillende auteurs. Onder hen bevinden zich de meest vooraanstaande mathematici van diverse landen, waaronder vele Russen, Fransen en Amerikanen, doch ook Chinezen, Japanners en Hindoes. Volgens verklaringen van verschillende belangrijke buitenlandse wiskundigen, heeft het tijdschrift „Fundamenta Mathematicae" grote invloed uitgeoefend op de ontwikkeling van zekere onderdelen van de hedendaagse wiskunde. Het 36e deel van deze uitgave is thans ter perse.

— Is de groepentheorie het enige vak, dat u doceert?

— Behalve de groepentheorie doceer ik aan de universiteit van Warszawa, waar ik sedert 30 jaar gewoon hoogleraar ben, hogere algebra en getallenleer, en tevens sommige onderdelen van de analytische meetkunde. Teneinde de studenten het bestuderen van deze onderwerpen gemakkelijker te maken, gaf ik universitaire handboeken uit, waarvan na de oorlog de „Beginselen der Hogere Algebra" in 1946 is verschenen. De derde uitgave van mijn gewijzigde en aanmerkelijk uitgebreide „Getallenleer" is ter perse.

Het al te langzame tempo, waarin wiskundige werken gedrukt worden, bemoeilijkt het werk van onze mathematici in hoge mate.

— Wij hoorden van uw wetenschappelijk werk na de oorlog. Zou u ons daarover niet enige woorden willen zeggen?

— Met betrekking tot mijn wetenschappelijke arbeid na de oorlog moet ik vermelden, dat ik voor wetenschappelijke doeleinden vijf reizen naar het buitenland heb gemaakt. In 1946 reisde ik naar Zwitserland, waar ik op uitnodiging van alle zeven Zwitserse universiteiten lezingen heb gehouden aan de universiteiten van Genève, Lausanne, Neuchatel, Freiburg, Bern, Zurich en Bazel.

In 1947 sprak ik in de Sorbonne, op uitnodiging van de Parijse universiteit, waarvan ik de eer heb doctor honoris causa te zijn, en nam vervolgens deel aan het 500 jarig jubileum van de universiteit te Bordeaux, die mij haar eredoctoraat verleende. In 1948 hield ik lezingen aan de Karelsuniversiteit te Praag en nam deel aan de viering van haar zesde eeuwfeest, waarbij ik eveneens het eredoctoraat ontving. In datzelfde jaar ging ik naar Genève om deel te nemen aan het congres van de „Association française pour l'avancement des sciences" waar ik een referaat heb gehouden. Aan het eind van 1948 reisde ik naar India, waar ik op uitnodiging van Lucknow 12 colleges gaf en deelnam aan het jubileum van deze Hindoe-universiteit, die mij eveneens haar eredoctoraat verleende, terwijl het Mathematisch Genootschap te Benares mij tot erelid benoemde.

Binnenkort vertrek ik naar Praag, waar een congres van Poolse en Tchechische mathematici wordt gehouden, en vandaar naar Kopenhagen, om als afgevaardigde van de Poolse Academie van Wetenschappen deel te nemen aan het congres van de Unie van Geleerden.

POL
KERST

Juist in een tijd als deze, nu er door verschillende oorzaken — een gespannen toestand is ontstaan tussen het Vaticaan en Polen richt de aandacht van de historicus en van de belangstellende leek zich op de ontwikkeling van de Katholieke kerk in dit bij uitstek Katholieke land. De noodzakelijkheid om in ons orgaan enkele artikelen aan dit belangrijke onderwerp te wijden is des te dringender, wijl de geschiedenis van het culturele leven in Oost Europa voor zeer velen in den lande een absoluut terra incognita is.

Deze hoogst belangwekkende ontwikkelingsstadia zijn onze landgenoten — enkele uitzonderingen buiten beschouwing gelaten — dus onbekend gebleven en ons orgaan zou in gebreke blijven zijn taak te vervullen, indien het niet, althans gedeeltelijk, deze lacunes zou liquideren. Met dit doel voor ogen, beginnen we dus iets mede te delen over de kerstening van Polen, vooraf ga weer een reeds vaak herhaalde opmerking, dat we geen volledigheid nastreven, doch slechts bij enkele markante punten zullen blijven stilstaan. Wij zouden een volledige bevrediging smaken indien het hier gereleveerde voor sommigen een aanleiding mocht zijn dieper op de zaak in te gaan. Wij zeiden zo juist, dat wij wilden beginnen met het tijdstip, waarop van de kerstening van Polen kan worden gesproken; dit is echter niet wel mogelijk zonder de vraag beantwoord te hebben, welke godsdienst in deze landen werd beleden voor de missie haar arbeid begon. We doen ons wetenschappelijk geweten geweld aan hiervoor de versleten term „heidens" te gebruiken, kortheidshalve zullen we ons toch maar van deze eigenlijk onbruikbare term bedienen. Het spreekt natuurlijk van zelf, dat we bij de behandeling van dit „heidendom" de grenspalen tussen het Poolse gebied en de andere Slavische landen enigszins zullen moeten negeren: het Slavische in casu Poolse „heidendom", vraagt dus onze aandacht.

Reeds de Byzantijnse historicus Procopius (6e eeuw n. Chr.) deelt ons hierover iets mede; op een, door hem gemaakte opmerking, komen we nog terug, eerst dienen we een latere (15e eeuwse) Poolse geschiedschrijver Jan Długosz te raadplegen. Op een nog enigszins naïeve wijze, tracht Długosz voor de Poolse Heidense godheden Jesza, Łada, Dzidzileja, Nija, Dziewana, Maczana aequivalenten te vinden in de Romeinse mythologie en hij komt dan tot de natuurlijk phantastische conclusie, dat Jesza Jupiter, Łada Mars, Dzidzileja Venus, Nija Pluton, Dziewana Diana en Maczana Ceres zou zijn.

Voor de moderne wetenschap hebben deze analogieën natuurlijk hun waarde verloren, de bestudeerders der Slavische mythologie spreken nu van Svarog — de vuurgod. Dażbog de zonnegod, terwijl we bij de Oderslaven de namen Triglov (Driehoofd), Swętowit (de Heilige), Jarowit (de Sterke) vinden.

Daarnaast dienen genoemd Perun (de Donder), Wolosz (de Kuddegod), Chors (waarschijnlijk de Maangod), Sim (de familiegod), Rgl (de Roggegod), Mokos (de godin van de vrouwenarbeid) en Rod (de geboortegodin). Er zijn aan deze namen allerlei belangwekkende hypothesen vastgeknoopt, welke we hier niet kunnen behandelen, alleen dienen we kort gewag te maken van een uitspraak van de bovengenoemde Byzantijnse geschiedschrijver Procopius, die ergens [1]) als zijn mening te kennen geeft: „De Slavische volkeren zijn er van overtuigd, dat er slechts één god bestaat, de god van de donder, die heer is over alle andere goden, die hem dan ook runderen en andere dieren offeren." Een dergelijke uitspraak, bijzonder dierbaar aan allen, die aan een oermonotheïsme geloven, zal voor anderen nu maar niet zonder meer aanvaardbaar zijn.

Het blijft natuurlijk altijd een twistpunt tussen gelovigen en dogma-ontkenners in hoeverre in het Kerstfeest nog „heidense" gebruiken naleven. Dit geldt voor onze landen, dit geldt ook voor Polen. De tijd van de winterommekeer (24 December—6 Januari) werd in de voor-Christelijke tijd als Kolędy of Gody gevierd, het zingen der Kerstliederen wordt nog heden ten dage als kolędować aangeduid; het hoogtepunt van de zonneverering werd als Sobótka aangeduid, de Christelijke St. Jansvuren dragen nog dezelfde naam. Hoe verleidelijk 't ook zijn moge, een langer verwijlen bij dit voor de folklorist zo aantrekkelijk onderwerp valt ons onmogelijk, de belangstellende lezer kan ook in algemene handboeken over de godsdiensten der wereld nadere gegevens hierover vinden. Vermag hij zich over het bezwaar van een omincuse naam heen te zetten, dan geef ik hem in overweging L. von Schroeder's Arische Religion ter hand te nemen, Poolse werken over deze materie ontbreken vrijwel geheel in onze bibliotheken.

We maken nu een sprong naar de tweede helft van de 10e eeuw onzer jaartelling. De Poolse hertog Mieszko is dan in het huwelijk getreden met de zuster van de Boheemse koning, Dobrowa en een oude kroniek deelt ons over deze Christin mede „nademaal deze aan God getrouwe vrouw haar gemaal verstrikt zag in talloze dwalingen van het heidendom, streefde zij er naar hem voor haar geloof te winnen". Een jaar na het sluiten van het huwelijk liet Mieszko zich dan ook dopen (± 965). Velen zijner onderdanen volgden zijn voorbeeld. Het blijft nog altijd de vraag, van welk bisdom deze kerstening is uitgegaan, sommigen spreken in dit verband wel van Luik. Mocht deze overigens niet onaanvechtbare hypothese juist blijken te zijn, dan zou dit al weer op oude contacten tussen Polen en de Zuidelijke Nederlanden wijzen.

Een andere dra opdoemende vraag kan met meerdere beslistheid worden beantwoord. Het nieuwe Poolse bisdom Poznań ressorteerde natuurlijk onder een aartsbisschop. Nu lag het geheel in de lijn van het Duitse penetratiestreven hiervoor Magdeburg aan te wijzen en tal van latere geschiedschrijvers hebben dan ook botweg herhaald, dat Poznań in kerkelijk opzicht een onderdeel uitmaakte van het aartsbisdom Magdeburg. Het zij ter ere van één Duitse historicus vermeld,

---

[1]) Men vindt deze opmerking in het 3e boek caput 14 van zijn Gothische oorlogen. Procopius spreekt herhaaldelijk in zijn geschiedwerk over de Sklabenoi d.w.z. de Slaven. Allermerkwaardigst zijn de zinsneden, die aan bovengemeld citaat voorafgaan. Procopius doelt daarin op de democratische (een term letterlijk door hem gebezigd) gezindheid der Slavische volken en hoe ze de voor- en nadelen des levens gemeenschappelijk dragen (es koinen agetai).

dat hij deze stelling met alle kracht van de hand wijst. Een uitstekend kenner van deze materie P. Kehr spreekt het ergens onomwonden uit: es kann keine Rede sein von Ansprüchen, geschweige von Rechten Magdeburgs auf die geistliche Obergewalt in Polen und im besondern über das Bistum Posen. Kehr qualificeert het ten gunste van Magdeburg aangebrachte bewijsmateriaal als eine Fälschung (Abhandl. der Preussischen Akademie 1920 pag. 66, 67). Wij willen aan deze quaestie geen grotere betekenis toekennen dan ze verdient en toch was het nodig er even gewag van te maken; de contemporaire geschiedenis toch biedt helaas

EN'S

ENING

weer voorbeelden te over van Duits machtsverlangen naar gebieden, waarop Slavische landen rechten kunnen doen gelden. Ik sprak niet zonder bedoeling van Slavische landen, want ook in Bohemen deed zich in die zelfde dagen een soortgelijke (zij 't dan ook ietwat andere) quaestie voor. Dit land toch had kerkelijk tot 973 onder Regensburg geressorteerd, in dit jaar kreeg het te Praag een eigen bisdom, dat echter nog van Mainz afhankelijk bleef. Nog Oostelijker zal in de Russische landen grootvorstin Olga de doop ontvangen (957), waarna haar kleinzoon Wladimir massadopen zal ordoneren. De tiende eeuw is dus zowel voor de Rooms Katholieke als voor de Orthodoxe kerk van de grootste betekenis geweest.

Als we dus Mieszko hebben leren kennen als de man door wiens ijveren het Christendom vaste voet op Polen's bodem verkreeg, dan is zijn zoon Bolesław Chrobry (de Dappere, 992—1025) degene, die zijn rijk en dus ook daardoor het Christelijk territorium uitbreidde. We vernemen van hem, dat hij het hele gebied tussen de Karpathen, Sudeten, Elbe, Oostzee en Vistula tot het zijne wist te maken. Doch nog verder dreef hem zijn veroveringsverlangen. Hij had de Bohemers al Kraków ontnomen, maar hij trekt nu ook Bohemen binnen, waarna het Oosten aan de beurt is. Van een broedertwist in de Russische landen uitgebroken, maakt hij gebruik (of misbruik) om Kijew in te nemen (1018), een oud verhaal wil, dat hij bij zijn intocht door de Gouden Poort zijn zwaard zo fors tegen de muur sloeg, dat het een diepe schaarde kreeg. Hoe dit ook zij, in ieder geval zal een gekorven zwaard nog eeuwenlang als embleem worden gebruikt bij de Poolse kroningen (dit is de zgn. szczerbiec). Tussen hem (Bolesław Chrobry) en keizer Otto III schijnt een goede verhouding te hebben bestaan; in de Duitse kronieken van die tijd wordt Boleslaw aangeduid als „broeder en bondgenoot" van Otto .

Van Boleslaw's kerkelijke werkzaamheden zij nog 't volgende aangetekend. Het gelukte hem de voormalige bisschop van Praag Adalbert te bewegen een missie-tocht naar Oost Pruisen te ondernemen. Adalbert voer eerst naar Gdańsk en trok vandaar, ook te water, naar Oost-Pruisen. Wij hebben in een artikel, dat we in een vorig nummer over Gdańsk schreven, reeds gesproken over een itinerarium, dat er over deze tocht bestaat, we voegen er hier nog aan toe, dat Adalbert zijn bekeringspogingen met de martelaarsdood moest betalen. Bolesław wist het lijk van de later heilig verklaarde in ruil voor een grote hoeveelheid goud in handen te krijgen en liet het toen in Gniezno (Gnesen) bijzetten. Als nu in het jaar 1000 Otto III een pelgrimstocht naar dit graf onderneemt — men herinnere zich Otto's vaste overtuiging, dat het eind der wereld nabij was — waarbij hij de weg van Poznań naar Gniezno barrevoets aflegt — zal hij de plechtige verklaring afleggen, dat hij Gniezno als onafhankelijk aartsbisdom erkent, aan welk aartsbisdom de bisdommen van Kraków, Wroclaw en Kołobrzeg (Kolberg) ondergeschikt waren. Men kan niet zeggen, dat Otto III Polen dit aartsbisdom *verleend* heeft, want Boleslaw Chrobry had zich reeds voor deze verklaring met Rome in verbinding gesteld en uit een verklaring van Paus Silvester II afgegeven in 999 blijkt duidelijk, dat deze reeds toen Adalbert's broeder Gaudentius tot aartsbisschop van Gniezno had benoemd (Gaudentius archiepiscopus S. Adalberti martyris).

Tot zijn juiste proportieën teruggebracht betekent die verklaring van Otto III niets anders dan een herhaling van dat, wat zijn geestelijke vriend Paus Silvester reeds een jaar van te voren met meerdere autoriteit had uitgesproken. Er rijst nu al dadelijk een zeer ingewikkeld vraagstuk op: wat is nu eigenlijk de rechtsgrond van Polen's subordinatie aan de Paus. Voor we echter dit probleem gaan behandelen, zij eerst nog een quaestie besproken, die enigszins als note gaie aandoet, maar die zeer kentekenend is voor de tijd, waarin zij opdoemde.

Wij verplaatsen ons voor een wijle naar het midden der negentiende eeuw. Polen's streven naar onafhankelijkheid is in 1831 door de Tsaristische beul Paschkewitch in bloed gesmoord, het Tsaristische Rusland zint op middelen, om Polen zijn laatste resten van onafhankelijkheid te ontnemen. Wat bezit Polen nog, waardoor het zich van zijn overheerser onderscheidt. Wel, zijn van de Orthodoxe kerk verschillend Rooms Katholicisme. Ook dit dient het ontnomen te worden. De falsificatoren worden aan het werk gezet. Een van hen — het is heus niet mijn schuld, maar het blijkt weer een in Tsaristische dienst staande Duitser te zijn — een van hen, zijn naam is Goldmann verrijkt de boekenmarkt met twee werken, waarvan de titels luiden: Die Europäische Pentarchie (1839) en Europa's Cabinette und Allianzen (1862). De strekking van zijn betoog! De Polen beleden oorspronkelijk het Grieks Katholicisme (risum teneatis, amici!) de Rooms Katholieke priesters hebben dit helpen ontwortelen, de cathedraal van Gniezno is daarom van een Grieks-Katholiek godshuis in een Rooms Katholiek veranderd.

We keren nu na deze uitweiding tot ons bovengesteld probleem terug; wij willen namelijk de oorsprong van de kerkelijk verhouding Rome-Polen nader leren kenne. Wij steken onze hand in een wespennest, want de oorkonde, waar 't om gaat, is van 't eerste woord tot het laatste raadselachtig. Op het eind der 11e eeuw zal een Kardinaal Deusdedit geheten meedelen, dat onder het pontificaat van Johannes XV († 996) een judex, Dagome geheten, een senatrix Ote en haar beide zonen Misica en Lambertus de stoel van de Heilige Peter een stad Schinesghe met toebehoren (en deze grenzen lopen van Pruisen tot aan Kraków en tot aan de Oder) hebben aangeboden. Het enige wat aan deze zogenaamde Dagome judex duidelijk is, dat binnen deze wijd uitgezette grenzen geheel Polen valt, maar noch omtrent de genoemde personen, noch omtrent de vermelde steden

— Schinesghe-Gniezno? Alemune - Olmütz? — bestaat enige zekerheid.
En zelfs die zekerheid omtrent het land wordt enigszins ontworteld, als men bedenkt, dat de aangeduide grenzen nooit op het Polen van de 10e eeuw, doch slechts op het Polen van Bolesław Chrobry betrekking kunnen hebben. Het ligt natuurlijk niet in onze bedoeling onze lezers te vermoeien met quaesties, die geheel op het terrein der vakgeleerden thuis horen; voor ons is van belang om te weten, wat als de rechtsgrond van Polen's subordinatieverhouding ten opzichte van Rome wordt aangeduid. Slechts een inzicht in deze aangelegenheid biedt ons de mogelijkheid iets te begrijpen van de problemen tussen Polen en Rome in de loop der eeuwen gerezen, welke problemen thans weer in een nieuw stadium zijn getreden.
Hoe het ook zij; Polen zal in de eerste nu volgende decennia beslist afhankelijker van Rome worden. We horen in de loop der 11e eeuw verschillende keren spreken over de Petruspenning, die Polen op te brengen heeft. Bolesław Chrobry die de belofte, dat deze gelden aan Rome zullen komen, aflegt hoopte daardoor ook van de Paus de koningskroon te zullen verkrijgen. Hij spiegelde zich daarbij aan het voorbeeld van de Hongaarse heerser Salomon, die in 1074 zijn gehoorzaamheid tegenover Gregorius VII met de koningskroon beloond had gezien.
Beschouwen we nog ten slotte Bolesław's binnenlands kerkelijke politiek, dan valt 't ons op, dat hij in een sterke geestelijke stand een tegenwicht poogde te scheppen tegen de adel. Het is kentekenend, dat van af die tijd de leden van de clerus met het nu nog bestaande woord Ksiądz worden aangeduid, welk woord verwant is aan het Poolse woord voor vorst-książe.
We zijn nu met ons historisch overzicht het tijdperk van de Investituurstrijd genaderd. In een volgend artikel hopen wij de vraag te beantwoorden, hoe deze Investituurstrijd in Polen beslecht is. Wij zijn ons daarbij duidelijk bewust wederom een sector te bestrijken van het probleem, dat ons bezighoudt en dat kort geformuleerd Polen-Rome genoemd kan worden.

P.

Regelinda, de dochter van de grote Poolse koning Bolesław Chrobry, beeld in de Kathedraal te Naumburg

Balzac-herdenking in Polen

Naast de vele nationale jubilea neemt Polen natuurlijk ook deel aan de Balzac-herdenking. De grote schrijver toch werd in 1799 geboren en het jaar 1949 bood dus een prachtige gelegenheid om na te gaan, wat de wereld, in casu Polen, aan de onsterfelijke romancier verschuldigd is. Balzac wordt ook in het nieuwe Polen druk gelezen. De grote uitgeverij Ksiązka i Wiedra (Het boek en de Kennis) is met een systematische hereditie van de 34 delen der Comédie Humaine begonnen.
Daaraan had de bekende Poolse schrijver Boy-Zelenski zijn beste krachten besteed, de oude edities waren echter totaal uitverkocht en nu zijn er al weer 17 delen van de nieuwe uitgaaf verschenen, in een oplaag van gezamenlijk 262.000 exemplaren.
Balzac was — zoals wij in een vroeger nummer reeds even aanstipten — al bijzonder nauw met Polen verbonden. Zijn levensvriendin Eveline Rzewuska, in het Westen beter bekend als Madame de Hanska, stamde immers uit een oud Pools adellijk geslacht. Nu is 't de grote vraag onder de Balzackenners in en buiten Polen of de grote invloed, die zij op Balzac heeft uitgeoefend hem ten goede dan wel ten kwade is gekomen. Onder de kampioenen, die voor Mme de Hanska in het strijdperk zijn getreden neemt de bovengenoemde Boy Zelenski wel een zeer voorname plaats in. Naar aanleiding van brieven door Eveline aan haar broeder Adam geschreven, meent hij haar een erepalm in de hand te kunnen drukken, hij noemt die brieven zelfs een chapitre inédit de la Comédie Humaine. Een andere Pool echter Leon Okret beschouwt deze brieven als een falsificatie. „Het zijn apocriefe brieven” aldus zijn vernietigend oordeel. De grote Franse Balzac-kenner Bouteron bestrijdt Okret echter krachtig. Voor hem is de authenticiteit dezer brieven boven elke twijfel verheven, al wil hij dan ook niet voor ieder woord instaan.
Wie in dezen ook gelijk moge hebben, de Poolse Mme de Hanska is in ieder geval in Balzac's leven een der belangrijkste persoonlijkheden geweest. We hopen later nog wel eens de gelegenheid te hebben dit bij uitstek belangrijke onderwerp uit te werken. P.

Literatuur

Na de oorlog zijn in Polen 259 werken uit de Sowjet-literatuur in het Pools vertaald; de oplage bedroeg 4.699.810 exemplaten. Bovenaan staan hierbij de werken op het gebied van de schone kunsten (hoofdzakelijk vertellingen en romans); deze zijn met 124 stuks vertegenwoordigd; dan komen de politieke publicaties (77), het overige bestaat uit wetenschappelijke werken.

Het eerste deel van Julian Tuwim's werk „Voor het kind” (Dzieciom) is in Rusland verschenen bij de Moscousche staatsuitgeverij voor kinderlektuur.
Ook het boek „Lalka” (De pop) van Boleslaw Prus is in de Sowjet Unie in de Russische taal verschenen. Het heeft een buitengewoon succes. De eerste uitgave was terstond uitverkocht.

Een nieuwe vertelling van Kazimierz Brandys, die in Zakopname werd geschreven, zal binnenkort in Polen verschijnen onder de titel „De mens is onsterfelijk”.

Varia

De visvangst in de Masurische meren is buitengewoon goed geweest. In de loop van de maand November hebben de vissers 200 duizend Kilo vis gevangen. Nadat de omliggende streken voorzien waren, werd de overige vis toegewezen aan de steden Warszawa en Lódź.

Drie en veertig Poolse studenten kregen van Tchecho-Slowakije stipendia voor de universiteit te Praag.

Van de ceramische fabrieken in Polen staat aan de top de Staats porcelein-fabriek Krzystof te Walbrzych (Silezië).

In de bossen van Olsztyn (Allenslein) zijn wolven gezien. Bij Mragowo hebben zij twee schapen doodgebeten. De boswachters uit de streek maken intensief jacht op deze gevaarlijke dieren. Een werd er doodgeschoten in de bossen bij Lidzbark (Lautenburg). Het dier woog 74 Kilo.

In Warszawa vond een bijeenkomst plaats van Poolse kankerbestrijders. De meest eminente vertegenwoordigers der wetenschap namen daaraan deel. Tot voorzitter van de Poolse vereniging voor kankerbestrijding alsmede tot directeur van het Marie-Curie-Sklodowski instituut werd benoemd Prof. Dr. Paszkiewicz.

De visteelt-vereniging in Jalenic Gora (Silezië) werkt een groot plan voor de visteelt uit, onder leiding van de bekende ichtioloog Ing. Het Wojewodschap heeft voor dit doel een som van 1 millioen Zloty ter beschikking gesteld. De viscultuur wordt voorzien van het allernieuwste wat er op dit gebied bestaat.

De Poolse tractoren-fabriek „Ursusa” heeft dit jaar 480 tractoren afgeleverd. Het driejarenplan is reeds overtroffen.

De centrale voor tuinbouwcoöperatie is begonnen met het bouwen van grote nieuwe koelhuizen en met het moderniseren van de oude. Het grootste in aanbouw zijnde koelhuis is gelegen in de voorstad van Warszawa, Wala. Het moet 1.300 ton vruchten kunnen bevatten.

Het Goplo-Wartakanaal opengesteld.

In het stadje Przewoz bij Komin in de provincie Poznań heeft de plechtige opening plaats gevonden van het voortijdig voltooide Goplo-Wartakanaal. De vice-minister van Verkeer, Ing. Balicki, was bij de plechtigheid aanwezig.
Met het graven van het kanaal werd in 1945 begonnen.
De nieuwe waterweg verbindt de landbouwstreken met Gdańsk en Gdynia; de goederen zullen thans per schip vervoerd kunnen worden, zodat het vervoer per spoor en per auto ontlast wordt.
De economische betekenis van het Goplo-Wartakanaal is zeer groot. Het verbindt het kanalensysteem van Bydgoszcz, de Weichsel en de Warta met de Oder. Door het graven van het kanaal kregen verder onbruikbare moerasgronden een afwatering, zodat zij thans voor bouw- en weiland gebruikt kunnen worden.

Alexander Ford

„De waarheid kent geen grenzen"

Alexander Ford, karikatuur uit de Poolse pers

Alexander Ford, regisseur van „De waarheid kent geen grenzen", die ter gelegenheid van de première naar Nederland was gekomen, heeft ons verteld over de vreugde en de moeilijkheden verbonden aan het maken van een film in het naoorlogse Polen.
De moeilijkheden zijn van zuiver technische aard; het ontbreken van de meest noodzakelijke hulpmiddelen, terwijl de vreugde bestaat in de volkomen harmonie tussen regisseur en spelers, waarbij ook vele amateurs medewerken.
Alexander Ford in de oorlog officier, heeft vóór '39 verschillende films geregisseerd, die echter allen met het gehele filmarchief in Warszawa verbrand zijn. „De Waarheid kent geen grenzen" is echter zijn eerste naoorlogse.
Omdat er nog te weinig filmateliers zijn hersteld in Polen — slechts 3 in Lódź, werden de binnenopnamen in Praag gemaakt. Wat voor degenen die het naoorlogse Warszawa kennen al wel duidelijk was werd ons nog eens door Ford bevestigd nl. dat alle buitenopnamen in de verwoeste Poolse hoofdstad zelf gemaakt werden, en de meeste zelfs op de plaats waar de verschrikkelijke en heldhaftige strijd zich heeft afgespeeld.
Evenals van woningen en fabrieken wordt ook de herbouw en bouw van de filmindustrie in Polen met enorme energie ter hand genomen.
Ten Westen van Warszawa komt een klein filmstadje bestaande uit 8 hallen die in 1954 klaar zullen zijn en waar men de nieuwe systemen in toepassing zal kunnen brengen, zoals het werken zonder onderbreking, omdat, terwijl men in één atelier werkt in de andere de decors en requisiten worden gebouwd en opgesteld. De kosten zullen ongeveer 4 milliard zloty bedragen. De apparaten zijn reeds besteld in de USSR en in Zweden. De onblusbare energie van de meeste Polen blijkt ook Ford te bezitten, die het gesprek over de technische zwarigheden besluit met: „ach als men werkelijk standvastig is in het willen voortbrengen van kunst, dan weet men ook de middelen wel te vinden. Oorlog hebben wij nu genoeg gehad, nu moeten wij ons richten op het creëren van het schone".
Sprekende over de spelers vertelde Ford, dat men voor de rol van het jongetje gezocht heeft in scholen en collectieven, tot men een elfjarige vond, die volkomen zuiver weergaf wat met een Joods vriendje gebeurd was, dat vermoord werd door de Duitsers. De rol van het meisje werd vervuld door de dochter van een bekend Pools dichter, die toen haar vader in Auschwitz was, ging zwerven en tenslotte in een weeshuis terecht kwam.
„Nathan" was gedurende de bezetting verzetsstrijder. De oude in de film optredende actrice was reeds voor de oorlog toneelspeelster, maar verdiende van '39 tot '45 haar brood als kelnerin.
Dat er in Polen grote liefde is voor film en toneel, blijkt ook al daaruit dat iedere school amateur-toneelverenigingen heeft die zich telkens in wedstrijden met elkaar meten. De regering die weet hoe diep die belangstelling voor de film in de meeste kinderen geworteld is, probeert de jeugd op alle mogelijke manieren te steunen.
De bioscopen in alle Poolse steden zijn avond na avond tot de laatste plaats bezet; in Warszawa zijn er dit jaar vier nieuwe bijgekomen, tesamen met 4000 plaatsen, maar ook dit is nog niet voldoende.
Zeer veranderd is de belangstelling voor de soort films die men wil zien. Vanaf '32 is Polen volgestopt met slechte operette films, waarin iedere Pool een „graaf" was; de goede films waaronder verschillende Franse en Russische kwamen er nooit.
Na alles was men heeft doorgemaakt wil men b.v. geen gangster films meer. In de eerste plaats begrijpen de jongeren ze niet. Toen enige tijd geleden een dergelijke film draaide kwamen er duizenden verzoeken binnen van ouders om haar terug te nemen.
Men gaat in Polen van het standpunt uit dat men degenen die daartoe in staat zijn geheel vrij moet laten in het uitwerken van initiatieven. Wanneer dan ook de filmstudio in Warszawa van buiten wordt gevraagd hoe men bepaalde opnamen wil hebben is altijd het antwoord: „daar kunnen wij niet over oordelen, dat laten wij over aan degenen die de mensen en de omstandigheden kennen van de streek".
Zo blijft de eigen sfeer van kust en bergbewoners het best bewaard.
Behalve twee lange films „De laatste étappe" en „De waarheid kent geen grenzen" heeft men in Polen na '45 verschillende korte gemaakt.
Eén ervan over de pogingen om het armzalig leven van de Goralen (bergbewoners) te verbeteren verwierf een prijs op het Filmfestival in Cannes.
Ford zal nu de regie op zich nemen van een biografische film over Chopin, waarin hij weer wil geven de verbondenheid van Chopin met het Poolse wezen en de wijze, waarop de grote componist tot zijn muziek gekomen is. Aan deze film zullen in hoofdzaak beroepsspelers medewerken.
„De waarheid kent geen grenzen" draait o.a. in Engeland, Frankrijk, Tchecho-Slowakije, Hongarije en Israël (waar er zeer veel belangstelling voor was) en gaat nog naar de Verenigde Staten en Zweden.
Tenslotte sprak Alexander Ford nog zijn grote bewondering uit voor verschillende Italiaanse films zoals b.v. de Fietsendieven, waaruit weer eens ten duidelijkste bleek, zo zeide hij, dat er heus geen praal en pracht voor nodig is om een werkelijk kunstwerk te maken.
En hier nog enige citaten uit de Nederlandse Pers over de Poolse film „De waarheid kent geen grenzen":

„Het Binnenhof":
„De innerlijke bewogenheid van de regisseur in verband met zijn onderwerp kan hem brengen tot het scheppen van beelden, die een diepe indruk achterlaten. Dit is ongetwijfeld het geval bij de Pool Alexander Ford, die het individuele leed van enkele in Warschau wonende Joodse families ophief tot het plan der collectieve ellende van duizenden en duizenden. Het sterkste bereikt hij dit in zijn film „De waarheid kent geen grenzen" in de puinhopen van het door de Duitsers gecreëerde ghetto, dat in feite een afschuwelijk concentratiekamp is".

„Het Vrije Volk" Amsterdam:
„Maar een grote verdienste van dit filmwerk is, dat het geen ogenblik speculeert op de sensatieve gevoelens bij het publiek. Wanneer wij bedenken, dat Amerika soms niet schroomt oorlog en verzet als ongezond amusement „uit te brengen", stijgt onze waardering voor deze Poolse film des te hoger".

„De Volkskrant:
„Maar „De waarheid kent geen grenzen" leert de film. Elke scheiding is kunstmatig, zelfs als een verwrongen ideeënwereld de mensheid bij alle ellende nog verdeelt in goed en niet goed. Opvallend hoe deze film zonder enige nadruk de aanwezigheid van antijoodse gevoelens opmerkt bij mensen, die de nazi's bestrijden. In de brand van Warschau waarmee de Duitsers hun misdaden in het ghetto besluiten, verschrompelen echter ook deze gevoelens naast de gezonde kracht van het normaal menselijke. Een natuurlijke correctie van door menselijke waanzinnigheden geschapen toestanden: de aanhankelijkheid van een door S.S.-ers op Jodenkinderen afgerichte bloedhond, voor een Joods meisje, dat het beest z'n gewonde poot verbindt; de vriendschap tussen het jongetje Wladek, wiens vader door de Duitsers wordt gefusilleerd, en het meisje Jadria, wier Joodse vader gelijktijdig in het ghetto omkomt".

„Haagsch Dagblad":
„De hele Poolse samenleving wordt hier gekarakteriseerd in het verhaal van enkele mensen, buren in dezelfde straat. Een hoogtepunt in „De waarheid kent geen grenzen" is de opstand van de Joden en hun medestrijders buiten het ghetto van Warschau — op 19 April 1944 — toen het grootste deel der Joodse bevolking reeds op transport gesteld was naar de dodenkampen en de Duitsers besloten het ghetto geheel in de as te leggen. Het is een prachtig en aangrijpend stuk film geworden, dat in fragmentarische beelden een essentiële en waardige reconstructie geeft van de tragische strijd. Met diep ontzag heeft Ford dit gebeuren in zijn film doen herleven, in heel sobere taal, zonder het wat goedkoop sentimentele pathos".

„Handelsblad":
„In elk geval is deze Poolse film, zij moge dan bij lange na niet zo sterk en aangrijpend zijn als de Russische „Regenboog" van kort na de oorlog en veel meer zwemen naar het genre „Alcazar" weer eens een poging om de wereld, die zo gauw vergeet, te confronteren met het gruwelijke spook van de oorlog".

„Trouw":
„Het is een verschrikkelijke film, zonder theatraal heroïsme, zonder speculatieve sentimenten, maar zij diende verschrikkelijk te zijn, om de waarheid niet tekort te doen. Dit is een deel van de waarheid over een Poolse nacht geweest, die in feite nóg gruwelijker was".

„De Waarheid":
„Deze film, die de historische strijd in het Joodse ghetto in beeld brengt en de nadruk legt op samenwerking van het gehele volk tegen zijn onderdrukkers, verdient ten volle onze steun en belangstelling. Regie en spel getuigen van groot talent en de film zal niet nalaten een diepe indruk op U te maken".

„Algemeen Dagblad":
„Deze film heeft mij geboeid en op sommige momenten ontroerd. Zij is goed gemaakt: ook deze Ford kent zijn vak".

Persconferentie van Alexander Ford en journalisten van vooraanstaande bladen als Handelsblad, Vrije Volk, Waarheid e.a., in het Amstelhotel te Amsterdam

Er bestaat een gemakkelijke liefde die ongemerkt 's mensen leven binnenkomt en over een vlakke, bloeiende landouw treedt.

Dat is de bedachtzame liefde, die geen vleugels heeft.

De dichters schrijven niet over haar, want zij sleept de mens niet mee. Niet gehard in het vuur van de tegenslag is zij broos als ongebakken aardewerk. Zij kan lang duren, mits zij niet op de proef wordt gesteld. Zij komt en gaat zonder moeite. Zij is immers geschapen tot de idylle, niet tot de bovenmenselijke extase.

Er bestaat nog een andere liefde, die verworven wordt ten koste van zoveel lijden en moeite, dat het menselijk hart het nauwelijks schijnt te kunnen dragen. Doch het hart, gehard in het vuur van een dergelijke liefde, wordt sterk. Deze liefde is dierbaar boven alles, zij is sterker dan de dood.

Wanneer wij met onze gedachten teruggaan naar het verleden, dan kunnen wij wel zeggen, dat onze wederzijdse liefde, onze vriendschap, niet gemakkelijk is gekomen. Poeschkin droomde van haar, wanneer hij sprak met Mickiewicz, Herzen cultiveerde haar, Tcherni schewski koesterde broederlijke gevoelens voor het Poolse volk. Maar de machthebbers van het oude Rusland hielden niet op haat en vijandschap te zaaien tussen onze volken.

Thans hebben wij elkander gevonden — en onze vriendschap zal eeuwig duren. Zij is gegroeid door het bloed van Russische en Poolse soldaten, verstevigd door de graven der helden — van de Wolga tot de Oder. Ons beiden is deze vriendschap dierbaar, want we hebben haar met moeite verworven. Doch thans laten wij haar door niemand meer vertroebelen.

Russen en Polen hebben een lange geschiedenis achter zich, die rijk is aan tragische gebeurtenissen. — Beide volkeren zijn niet eerst gisteren in de wereld gekomen. Zij hebben de mensheid veel geschonken en ze hebben elkander nodig, daar zij elkaar aanvullen.

De gedichten van Mickiewicz en Słowacki zijn voor ons even onmisbaar als voor Polen de werken van Poeschkin en Lermontow. De Wawel is ons even dierbaar als de Polen de kathedraal van St. Sophia te Kiew. De muziek van Chopin is ons even lief als de Polen die van Glinka. Wij hebben elkaar wederzijds nodig, wij begrijpen elkaar in vreugde en verdriet, in de strijd en bij de arbeid.

Polen is meer dan honderd jaar lang in boeien geklonken geweest, doch het heeft zijn geloof in vrijheid en broederschap niet verloren. Polen, dat zijn door kogels gehavende vrijheidsbanier gedragen heeft door alle landen van Europa, Polen, dat gestreden heeft op de barricades van de Parijse commune en in het ondergaande Madrid, Polen, over welks idealen de Parijse snobs en de Londense hypocrieten gelachen hebben, dit jonge en eeuwige Polen trekt thans arm aan arm met ons op aan het hoofd der mensheid. Het zal niet langer in de antichambres van de West-Europese liberalen verblijven om hen te herinneren aan zijn bestaan. Thans behoeft het niet meer te verzoeken, doch het kan eisen. Het is een groot land geworden — niet alleen van oppervlakte, doch ook van geest. Polen is waarlijk een volksstaat geworden.

Ik heb gezien, hoe de Polen Warszawa opbouwen. Het is ontroerend om te zien, met hoeveel liefde, met hoeveel pathos en met hoeveel inspiratie dat gedaan wordt! In de geschiedenis van het Poolse

GROEI, SCHOON WARSZAWA!

door ILJA EHRENBURG

volk is een nieuwe, schone bladzijde geschreven over mensen, die hebben ingezien dat de Phoenix, die oprijst uit zijn as, een Poolse vogel is. Ik heb gezien, hoe het aloude Wroclaw uit den dode is opgestaan. Ik heb studenten gezien, die na de colleges huizen bouwden. Ik heb kunstenaars gezien, die het nieuwe Polen op het linnen vereeuwigden. Ik heb de geredde monumenten van Kraków gezien, zijn met mos begroeide stenen en zijn vrolijke kinderen. Ik heb de heldhaftige bouwers gezien van de Trasa W-Z en de kranige Silezische mijnwerkers, die enthousiast een nieuw leven scheppen. Ik heb de Poolse dichters gezien: zij verbinden de bekoring van de oude romantici met het jeugdig geloof in de toekomst.

Ook vroeger ben ik in Polen geweest en mijn vriendschap voor het Poolse volk dateert niet van gisteren, doch eerst nu kan ik zeggen, dat wij trots zijn op de geestkracht van Polen, dat wij trots zijn op zijn heldendom in de strijd en zijn inspanning bij de arbeid.

Het nieuwe Polen en wij hebben vele gemeenschappelijke vijanden. Dat zijn noch de Fransen, noch de Engelsen, noch de Amerikanen, doch juist de vijanden van het Franse, het Engelse en het Amerikaanse volk. Het zijn de mensen, die gesteld zijn op hun eigen goud en het bloed van anderen.

Zij laten hun stem luid horen, want zij hebben voldoende kranten en radiozenders. Soms wenden ze zelfs vriendschap voor ten opzichte Polen: dat zijn de „vrienden", die erger zijn dan vijanden. Zij zouden de Polen van ons willen vervreemden en de hand op Polen leggen, om er een kolonie van te maken voor de zakenlieden, voor hun ondernemingen. Klaarblijkelijk kennen zij de geschiedenis van Polen niet: het Poolse volk heeft zijn vaderland nooit verkocht. Polen is geen hotel of huurhuis. Het is een Pools huis, waarvan iedere steen bevochtigd is met het zweet en het bloed van helden.

Af en toe werpen deze zogenaamde vrienden het masker af — natuurlijk alleen in hun eigen huis. Nog kort geleden heb ik gerepliceerd op een aanval van het tijdschrift „Europe-Amérique", dat wilde aantonen, dat de Polen Breslau gestolen hadden. Het antwoord op mijn repliek ligt thans voor me. De heren geven zich niet gewonnen. Zij hebben opdracht de magnaten van de Ruhr en de Gestapoagenten van Bonn om te kopen, en spannen zich dan ook in. Zij schrijven: „Wij zijn in Breslau geweest en hebben daar generlei Poolse monumenten gevonden. Breslau, de bloeiende Hanzestad, heeft beurtelings behoord tot Bohemen, Oostenrijk en Pruisen, doch het is nooit een Poolse stad geweest."

Laat ons deze archeologen van onware gebeurtenissen laten rusten. Of zij willen of niet; Wroclaw behoort tot Polen en zal altijd daartoe behoren. Zo willen het de vrije volkeren, die niet vragen om de toestemming van „Europe-Amérique". Polen behoort aan de Polen — zo luidt de eedsformule van alle vrije mensen, van Moermansk tot Kanton en van de Kaukasus tot Tirana.

Groei, schoon Warszawa! Laat de mooie meisjes glimlachen, laten de fabrieken dreunen te Wroclaw, laat de bloemen bloeien op de Markt van Kraków. Laten de Poolse dichters verzen schrijven. Zij staan niet alleen: wij zijn onze liefde nooit ontrouw geweest en wij zullen haar nooit ontrouw worden.

Ilja Ehrenburg.

De verklaring van de Franse consul in Szczecin

betreffende de gevangeneming van André Robineau

De Franse consul te Szczecin Maurice Rivoine, heeft aan de Poolse pers een brief gezonden van de volgende inhoud:

„Ik wens de volgende bijzonderheden mede te delen inzake de jeugdige André Robineau, over wien de ochtendbladen heden schrijven.

Bij mijn aankomst op het Franse Consulaat te Szczecin trof ik daar tot mijn verbazing als gast — ik herhaal duidelijk: als gast — een jongeman, die niet tot het personeel van het Consulaat behoorde en de naam droeg van André Robineau.

Toen ik mijn verwondering uitdrukte, werd mij verteld, dat die jongen, die er uit zag als een Parijse gamin, de zoon was van de geachte secretaris van ons Institut Français te Warszawa. Bovendien vertelde men mij, dat hij rusteloos van aard was, dat hij een moedige vrijwilliger was van de Franse Vrije Strijdkrachten tijdens de oorlog. Als zodanig had hij zich gewend aan eigenmachtig en driest optreden en deze gewoon ten waren hem bijgebleven. Bovendien had hij geen beroep.

Daar ik nog niet lang werkzaam was als vertegenwoordiger van Frankrijk in Polen, kon ik mij niet onttrekken aan de verplichte beleefdheid tegenover een lid van onze kolonie te Warszawa.

Aangezien de jongeman weldra naar Frankrijk zou terugkeren, besloot ik een afwachtende houding aan te nemen, hoewel dit — zoals we dat in het Frans noemen — „enfant terrible" hinderlijk bleek voor het goed functioneren en de arbeidsdiscipline van ons bureau.

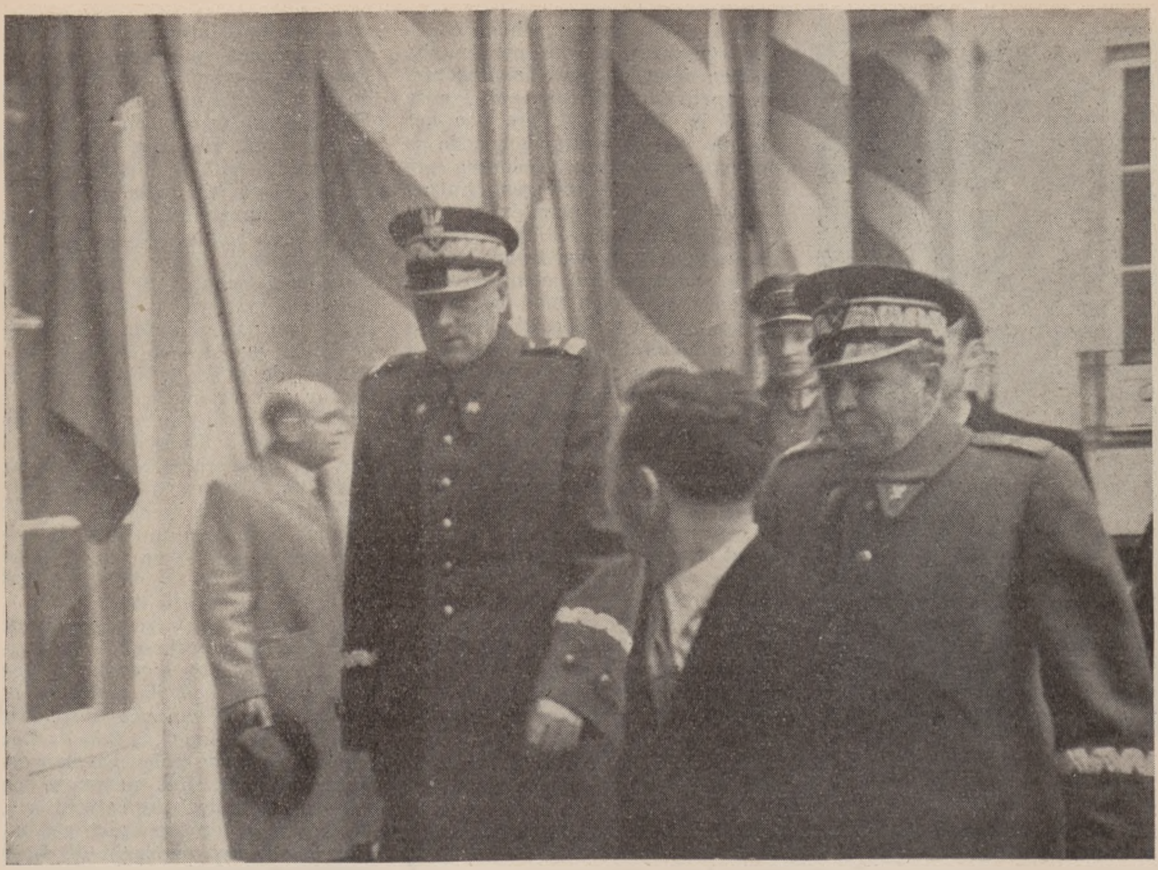
Wat zijn gedrag buiten het Consulaat betreft, dit is het Consulaat volkomen onbekend, evenals zijn persoonlijkheid. Waarschijnlijk heeft hij ettelijke fanfaronades en kwajongensstreken uitgevoerd.

Wat mij betreft, sedert mijn werkzaamheden mij in Polen deden belanden, doe ik mijn best uw volk te begrijpen en te benaderen. Vooral de kindercrèches interesseren me, omdat zij voor de allerjongsten bestemd zijn.

Aangezien ik op de hoogte wil zijn van de actuele gebeurtenissen, lees ik, zoals iedereen, uw kranten, en wanneer ik bijzondere gegevens nodig heb, zoals bijv. over de vaart van vrachtschepen, maak ik gebruik van de vriendelijkheid van uw autoriteiten op dezelfde wijze, waarop de vertegenwoordigers van Polen zich in mijn land tot de Franse autoriteiten kunnen wenden. Ik was altijd voldaan over de wijze, waarop men mij ontving.

Tot besluit van dit korte getuigenis, waarop uw lezers recht hebben, zeg ik ronduit: mijn gedrag wordt ten allen tijde en overal bepaald door een diep bewustzijn van de verplichtingen tot menselijke solidariteit over heel de wereld, een solidariteit, die zou heersen, wanneer niet een physieke en biologische katastrophe de hele aarde getroffen had. Ware er geen oorlog geweest, dan hadden de mensen elkander als broeders de handen toegestoken tot hulp. Thans strek ik de ene hand uit, die me is overgebleven, aangezien ik de andere verloren heb tijdens de vreselijke gebeurtenis, die men oorlog noemt.

Uw dw.
MAURICE RIVOIRE,
Consul van Frankrijk."

De Poolse maarschalk Konstanty Rokossowski met Zymierski bij het binnentreden van het parlement. (Sjem)

Uit het leven van

Maarschalk Rokossowski

Konstanty Rokossowski is in 1896 in Warszawa geboren. Zijn vader, Ksawery Rokossowski was machinist bij de spoorwegen en zijn moeder was onderwijzeres. Kostka — zo werd zijn voornaam in het dagelijks leven afgekort — had geen gemakkelijke jeugd. Hij had hetzelfde lot als vele arbeiders, die destijds onder het Tsarisme leefden. Vader Rokossowski die, behalve zijn enige zoon, nog twee dochters had, Maria en Helena, was zeer trots op zijn jongen en had er alles voor over om hem een goede schoolopleiding als basis voor zijn verdere leven te geven. Kostka ging naar de technische school Laguny in de Swiętokrzyskastraat no. 25 te Warszawa. Omdat de familie te ver van de school af woonde verhuisde men van de voorstad Praga naar de andere oever van de Weichsel, n.l. Marszalkowska no. 117.

De gelukkige tijd, die voor Kostka aanbrak, duurde echter niet lang. Zijn vader werd bij een spoorwegongeluk zwaar gewond en tengevolge van het ontbreken van iedere wettelijke sociale zorg, stierf hij in 1904. Toen de zwaar getroffen familie zijn kostwinnaar naar het kerkhof Powąski had gebracht, brak er voor hen allen een zware tijd aan. Het leed had zijn intrede gedaan in de woning der Rokossowski's. Kort na het overlijden van zijn vader stierf ook Kostka's zuster Maria. De achtergebleven familie verhuisde naar de arbeiderswijk Marienstad. De weduwe die, zoals toen de meeste Poolse intellectuelen, haar beroep niet kon uitoefenen, werd thuiswerkster voor een kousenfabriek, teneinde de inkomsten van het gezin te vergroten. Kostka's zuster Helena, die nu nog steeds in Warszawa woont, vond werk in een fabriek voor het vervaardigen van kunstbloemen.

In 1910 overlijdt de moeder. Konstanty, die nog geen 14 jaar oud is, moet afscheid nemen van zijn zorgeloze jeugd, hij moet afscheid nemen van zijn school en zijn zo vurig geliefde boeken, en van de wetenschap, die hij zo gretig in zich opgenomen had. Hij is genoodzaakt evenals alle arbeiderskinderen

onder die tijdsomstandigheden, werk te zoeken, om zijn eigen kost te verdienen. Zijn eerste werk vond hij in dezelfde kousenfabriek aan de Szerokastraat, waarvoor zijn moeder gewerkt had. Maar hij wilde ander soort werk hebben en dat vond hij in de werkplaatsen van de steenhouwerij van Wysocki in de voorstad Praga. De sterke en begaafde jongen beheerst al spoedig naast het eenvoudige steenhouwen ook een hogere trap van dit vak. Toen Wysocki het werk gegund werd bij de bouw van de brug over de Weichsel is Konstanty een van de bekwaamste arbeiders bij het behakken van de granietblokken, die bij de bouw van de brug gebruikt werden.
In het jaar 1945 konden vele voorbijgangers op een ochtend aan de Kosciuszko-oever een lange man in een schitterende maarschalkuniform zien staan, die in stille beschouwing verzonken was bij de ruïne van de brug, brokstukken, treurige overblijfselen van noeste arbeid van bekwame Poolse arbeiders, een triest getuigenis van barbaarse verwoesting. Maar toen nog enige jaren later Warszawa zijn verdienstelijke zoon mocht ontvangen, vond deze een uit het puin verrijzende stad met een nieuwe nog schonere brug.
Destijds, dertig jaar geleden, kon hij als knaap natuurlijk slechts dromen van een Polen dat vrij zou zijn van tsaristische onderdrukking en kapitalistische uitbuiting. Hij kon er zich nog geen voorstelling van maken, hoe men zijn geliefd vaderland zou kunnen bevrijden van al deze jammer en ellende. Op zijn zestiende jaar neemt hij voor het eerst deel aan de strijd tegen de nationale, sociale onderdrukking. Het was het jaar 1912. Na de afslachtingen van Russische arbeiders aan de Lena in het verre Siberië, ontketende zich in het Russische imperium een stroom van stakingsdemonstraties. De arbeiders in Moskou staakten, die in Petrograd en Warszawa eveneens, allen staan schouder aan schouder tegen de gemeenschappelijke vijand het tsarendom en het kapitalisme. De grote stakingsgolf greep ook de arbeiders in het steenhouwersbedrijf aan. Konstanty Rokossowski nam deel aan de grote demonstratie. De tsaristische gendarmen grijpen de demonstranten. Onder de sabelhouwen van de gendarmen valt de vaandeldrager van de demonstratie. Het symbool van de strijd, de rode vlag dreigt de overheersers in handen te vallen. Konstanty springt er op af, rukt het doek van de stok en bergt het onder zijn jas. Op hetzelfde ogenblik valt een zware hand van een gendarm op zijn schouder. Voor Konstanty begint een moeilijke periode van maanden, in de cel van de beruchte gevangenis Pawjak. In deze zware gevangenistijd vindt de jongeling slechts verlichting in de gedachtenwisseling met oudere arbeiders, die om het recht van hun bestaan en een betere toekomst van hun vaderland streden.
De eerste wereldoorlog breekt uit. Na zijn ontslag uit de gevangenis wordt Konstanty samen met andere vrienden uit zijn werkplaats opgeroepen om te dienen in het tsaristische leger. (De Polen stonden destijds onder Duitsland, Oostenrijk en Rusland en waren, naar gelang van hun woonplaats, verplicht in een van deze landen te dienen.) Eerst als gewoon soldaat, later als onderofficier dient hij in het Pools dragondersregiment Kargopolski.
Hij vecht tegen de Duitsers bij Sochacrew en Lódź, later tegen de Oostenrijkers bij Michalow en dan weer tegen de Pruisen bij Warszawa. Tenslotte wordt zijn regiment teruggetrokken op het Russische grondgebied.
In die oorlogsjaren, toen de tsaristische overheersing hem evenals vele anderen dwong zijn bloed te vergieten voor een vreemde zaak, komen de jonge Rokossowski de gesprekken te binnen, die hij in de cel van Pawiak met zijn medegevangenen, pioniers voor de vrijheid, voerde.
Door dit leven van verbittering en armoede heeft het denkbeeld bij hem postgevat, dat zonder tsaar en uitbuiting een beter bestaan mogelijk is. Hij verlangt terug naar zijn vaderland, maar droomt van betere tijden, dan die waarin zijn vader en zijn moeder en ook zijn medearbeiders waren gedwongen te leven.
Terwijl hij in deze gemoedsstemming verkeert, ontmoet Konstanty in het leger voor het eerst revolutionaire agitatoren. Hij gaat steeds helderder inzien, dat willen zijn dromen over vrijheid en verbetering van de positie van de arbeidende klasse in verwezenlijking gaan, het tsaristische systeem met zijn handlangers omvergeworpen zou moeten worden en het volk zijn eigen lot in handen zou moeten nemen.
Rokossowski wordt een aanhanger van de theorieën van Lenin en Stalin.
Het is dan ook niet te verwonderen, dat Konstanty als een van de eersten zich schaart in de gelederen van het revolutionaire Russische leger. Hij ziet in, dat op de slagvelden van de revolutie ook het lot van zijn vaderland beslist wordt. Lenin, de bolschewieken, waren het immers, die aan de Polen hun vrijheid en nationale onafhankelijkheid teruggaven.

Gedenkteken voor de Russische gevallenen in de voorstad Praga (Warszawa)

PABLO NERUDA

over Polen

Pablo Neruda, die onlangs op doorreis in Warszawa vertoefde, hield tot zijn landgenoten een toespraak in de Spaanse taal voor de microfoon van Radio Polski. Hij las bij die gelegenheid een brief voor, die hij uit Polen naar het Internationale Congres van Architecten te Bergamo had gezonden en vertelde over Polen. Hieronder volgt de volledige inhoud van zijn brief en een fragment van 's dichters toespraak.

Kort geleden bracht ik een bezoek aan de Sowjet-Unie en dezer dagen ben ik teruggekeerd van een reis door Polen. Deze beide landen zou men de landen van de opbouw en de architectuur kunnen noemen. Niemand denkt er aan oorlog. Ik ben er zeker van, dat iedere voorbijganger in de straten van Warszawa, of hij nu architect is of arbeider, zich sterk verbonden voelt met de opbouw van een wereld, die verwoest werd door de oorlog. Het Poolse volk heeft zijn liefde verpand aan het bouwvak en al zijn hoop erop geconcentreerd. Er bestaan echter twee soorten bouwkunst. Tussen de wouden en de meren van Mazurië zag ik enorme bunkers, waarin de staf van Goering zijn kwartier had opgeslagen. Hun massieve muren, electrische installaties en camouflagewerken — dat was alles voortreffelijke architectuur, doch van welk een weerzinwekkende soort. Deze bunkers van Goering, product van het Duits vernuft, ademen haat uit temidden van de prachtige bossen en meren. Maar intussen worden langs de straten van Stalingrad en Warszawa boven de ruïnes prachtige bouwwerken opgericht, die getuigen van een voortdurende zorg voor het lot van de mens.
Enige maanden voor het eind van de oorlog kwam een architect uit mijn vaderland, Chili, op een opmerkelijk idee. Het waren dagen van grote hoop voor de wereld. Die architect, Sergio Larrain, werkte een nauwkeurig plan uit voor de bouw van woonnederzettingen door geheel Latijns Amerika. Hij berekende de hoeveelheid benodigd bouwmateriaal, de kosten en de organisatie van het transport, het werk van de architecten, enz. Zijn project zond hij aan Nelson Rockefeller, de destijds machtige Chef van het Departement van Latijns Amerika te Washington. Deze architect Sergio Larrain was bevriend met Nelson Rockefeller, doch de Chileen heeft op zijn brief nimmer een antwoord ontvangen.

„Mijnwerker" van Dunikowski

Maar ondanks alle tegenwerking zijn wij, voorstanders van de vrede, thans zeer talrijk. Wanneer ik denk aan de besten onder ons, zie ik onder hen tevens de architecten, die het bouwwerk van de vrede zullen verrichten.
De architecten van Warszawa lieten mij zien hoe een chaotische massa puin verwerkt werd tot nieuw bouwmateriaal. Een diepe

---

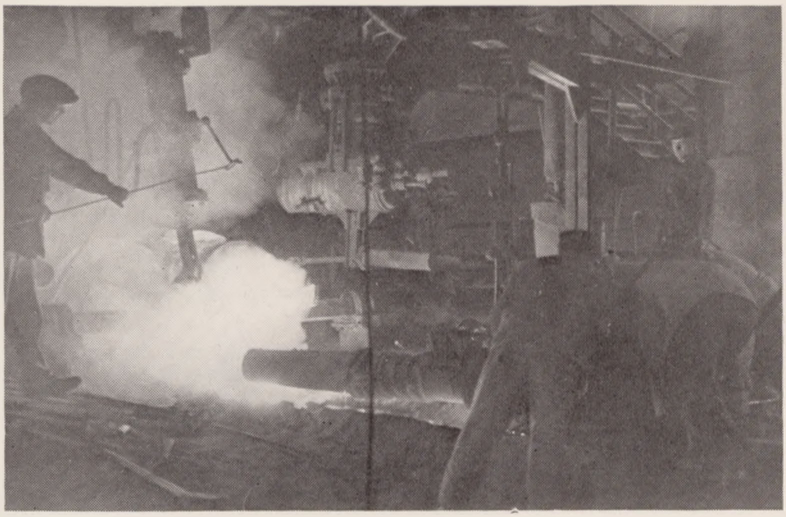
De Octoberrevolutie was niet een aangelegenheid van het Russische volk alleen, maar van de gehele progressieve wereld. Vroeg of laat zou deze revolutie ook over zijn land komen en het zou er door bevrijd worden. Rokossowski is een van de duizenden Polen, die actief deel namen aan de revolutionaire strijd in Rusland en die het gevoel had, dat deze revolutie hem persoonlijk aanging.
De begaafde zoon van het Poolse volk klom in de Sowjet Unie, in het Rode leger snel op. Het Russische volk heeft aan hem de leiding toevertrouwd van de strijd op leven en dood bij de historische slag bij Stalingrad. Onder zijn leiding vernietigde het heldhaftige Rode leger de Duitse keurtroepen en gaf aan het verloop van de krijg een beslissende wending. Tengevolge van de door zijn troepen toegebrachte slagen kapituleerde het ene Duitse leger na het andere. Rokossowski dreef de horden van Hitler van Stalingrad af tot naar Berlijn. Zijn overwinningen, die met gulden letters in de geschiedenis vermeld staan, zijn uniek en getuigen van een onbuigzame wil en een groot veldheerschap. Hij was het ook, die het grootste deel van zijn geliefde vaderlandse bodem Polen bevrijdde van de Duitse bezetters. Hij ook was het, die zijn landgenoten, het ochtendgloren van de vrijheid bracht, zijn landgenoten, die geknecht waren op een wijze, die in de geschiedenis geen weerga heeft. De bevolking van de dorpen en de steden begroette hem met vreugdetranen in de ogen, en al degenen, die in gevangenissen en concentratiekampen waren opgesloten, werden door hem van een wisse verschrikkelijke dood gered. In het door hem aangevoerde leger vochten ook de Poolse divisies, regimenten en legerkorpsen, die gemeenschappelijk streden tegen de verbitterde vijand van vrijheid en menselijkheid. Nog maar al te goed staan ons de onderdrukkingen hier te lande voor ogen, toen de berichten van overwinning begonnen door te dringen en zich als een lopend vuur „illegaal" verspreidden; welk een blij gevoel van bevrijding vervulde alle onderdrukten en gemartelden, en bovenal dat gedeelte van Nederland, dat de hongerdood voor ogen had. De

wijsheid ligt in zulke stenen. Zij verenigen in zich de vernietiging en de smart, het heldendom en het verlangen naar vrede. In naam van het lijden en de hoop van de gehele mensheid roep ik u op, dat uw Congres vastbesloten partij kieze voor de vrede. Ik roep u op om de resolutie aan te nemen van het Congres van Parijs, een resolutie, die de wil uitdrukt van meer dan 600.000.000 mensen. Gij moet beslissen, wat de architecten heden en in de toekomst zullen bouwen — fortificaties, of vreedzame en gelukkige steden.

Ik zou een beeld willen geven van de polsslag van het gekwelde, doch met nieuwe kracht zich oprichtende Poolse volk. Ik heb graanvelden gezien, waar de klaprozen me het vergoten bloed in herinnering brachten. Te Katowice zag ik hoogovens en kolenmijnen en ik sprak met de helden van de arbeid. Ik zag de haven van Gdańsk en de grote, nieuw gebouwde havenkranen. Ook zag ik wilde zwanen op de Mazurische meren, geurende dennenwouden en weiden met blauwe bloemen. Ik zag, hoe de dromen van millioenen mensen verwezenlijkt worden, hoe de mens verandert en hoe een golf van jeugdige energie het Poolse land doorstroomt. Ik verlang te zeggen, dat dit land, dat door de eeuwen heen heeft gedropen van bloed, ondanks zijn ruïnes jonger is, dan het feudale Amerika, waaruit ik stam. De zogenaamde Nieuwe Wereld heeft buiten zijn naam niets nieuws, doch onze uitgebuite volken mogen de hoop koesteren, dat dit eens anders zal worden. De nood en de meedogenloze uitbuiting zijn als vreselijke wonden, die een levend lichaam bedekken.
Moge het lied van hamers en steigers, moge het lied van jonge mensen, die leven in voortdurende beweging en de zuivere lucht, die van de steden en dorpen van Polen stroomt, zich over land en zee verheffen en het deel worden van mensen uit andere, verre landen. Over alle ruimten heen zal het tot het hart der mensen spreken, de stem van het nieuwe Polen, de stem van de fabrieken en de graanvelden.
Ik groet u, mensen van de arbeid, partij en regeerders, ik groet u, fabrieken en velden van Polen. Bij u leerde ik grootheid, vrede, arbeid, heldendom en eenvoud. Dit alles aanvaard ik van u — het zijn de kostelijkste gaven, die een volk kan bieden. Gij verbindt de mens met de aarde, niet in de zin van de dood, doch in die van een wonderbaarlijke schepping van het leven.

Pablo Neruda.

Hier zingt het heldenlied van de arbeid; hoogoven in Silezië

---

vreugdeschoten, waarmede in die dagen het Sowjetvolk telkens de overwinningen van zijn roemrijke generaal begroette, verwekten ook in het hart van het naar bevrijding smachtende Nederlandse volk, een gevoel van blijdschap, het waren ook de voorboden van onze naderende bevrijding.
Het gehele Poolse volk begroette met buitengewoon enthousiasme de terugkeer van Rokossowski naar zijn vaderland, naar Marieënstadt, waar hij in zijn jeugd woonde, naar de Poniatowski-brug, die hij mede hielp bouwen, naar zijn geliefde stad Warszawa. In Rokossowski begroette het Poolse volk een van zijn grootste zonen en het plaatste hem aan het hoofd van de gewapende macht. De man, die een harde militaire school achter zich heeft, veel ervaring bezit en heldendaden heeft verricht, die in de gehele wereld beroemd is en bij zijn vijanden gevreesd, als geen ander, werd nu aan het hoofd van het Poolse leger gesteld, hij die de fascisten van Hitler versloeg aan de Wolga, de Weichsel en de Oder. Tevens is hij een ontzagwekkende waarschuwing voor de revisionisten in Duitsland, die een revanchepolitiek aanhangen. Geen enkele andere Pool is meer bevoegd om de wachtpost aan de Oder en de Neisse te betrekken, dan maarschalk Konstanty Rokossowski. Zijn leiding van de Poolse strijdkrachten geeft Polen eerst echt het gevoel van zekerheid, van stabiliteit van zijn grenzen en van de onafhankelijkheid van het land. Meer dan enig ander land in Europa heeft Polen behoefte aan een periode van vrede, om zijn grote plannen op economisch en politiek gebied te kunnen verwezenlijken. Ook Nederland kan slechts gebaat zijn bij de stabilisering van de vrede in het Oosten. Ten slotte zouden wij allen, wie de benoeming van minister Rokossowski tot hoofd van het Poolse leger slapeloze nachten heeft bezorgd, in herinnering willen brengen, wat Minister Bevin antwoordde op de vragen van leden van het Lager Huis over deze aangelegenheid: „Ik kan geen bedenkingen hebben tegen het feit, dat de Poolse regering een man die in Polen geboren is naar Polen terugroept om de leiding van het Poolse leger op zich te nemen.

Daar het ons vurig verlangen is de Nederlandse lezer bekend te maken met de uitingen van de moderne Poolse dichtkunst, geven wij hier enkele specimina. Wij vonden de Heer Teun de Vries bereid deze gedichten voor ons tijdschrift te vertalen.

Enige Poolse gedichten

(Naar de Duitse bewerking vertaald door Teun de Vries)

OORLOG KOMT DE POEZIE NOCH DE METSELAAR TE STADE: ZIJ BOUWEN BEIDE VOOR EEN DOEL.

Voor de een — een gedicht als violen,
Voor de ander — schouwburg of scholen —
Of alleen maar een huis met een raam op 't verschiet.

Als men klaar is met bouwen;
Komen fluks jonge vrouwen
En elk raam krijgt een bloem die de wereld beziet.

Die begonia: dat is de vrede;
En die verzen: dat is de vrede;
En die straat waar je doorloopt als 't werk is verricht.

Kijk: in 't licht aan het water
Ballen spelende kindren
En het voorjaar opent elk bloemengezicht.

Vertel mij nu toch eens, heren,
Die Wall Street zo fraai kunt regeren,
Of dit werkelijk aan uw geluk ontbreekt?

Waarom zo bezeten
Dat een atoombom moet worden gesmeten
Op die bloem, op die verzen, op die vader die huiswaarts keert?

Liep een speculatie'tje scheef?
Is er nog niet genoeg in de safe?
Wat speelt ge voor verdachte muziek?

Hapert er iets aan het dollarstandje?
Aast ge op een nieuw burenbrandje
Om te graaien tijdens onze paniek?

Kalm aan dan, wakkre knapen,
Al is Wall Street ook uitgeslapen:
De zaak wordt taaier van jaar tot jaar.

Laat meneer Malraux voor u buigen,
Onze banier zal hoger stijgen
Dan al uw valse sterren en strepen bij elkaar.

K. I. GALCZYNSKI

GESCHIEDENIS.

Wie vielen voor Warszawa's muren,
Wie vielen aan Westelijke fronten,
Lieten niet zinloos hun leven.
Wie stierven in 't sneeuwbed van Narvik,
Wie stierven in Tobroek's zanden,
Lieten niet zinloos hun leven.

Wie „merde" riepen in Bir-Hakeimi,
Wie hun vloot lieten zinken voor Toulon,
Zij leken op elkander.
Wie eens voor Madrid is gebleven
Wie zijn leven het eerst heeft gegeven,
Zij allen gelijken elkander.

Wie Odessa's wallen verdedigde,
Wie Sebastopol verdedigde,
Zij verdedigden zich en ons.
Waar de Wolga de Don benadert,
Waar de puinen van Stalingrad stralen,
Bewaarde men ook ons huis.

ADAM WAZYK

VRIJE MENSEN

Wie vrij geleefd heeft en voor velen,
Hem dient de vrijheid heden weer
Zonen en kleinzoons zal hij winnen
Voor windstil tij en stormig weer.

De Fransman en de Spanjaard spreekt
Wier bloed langs 't asfalt heeft gedreven:
Voor mij, voor de eeuw, voor de commune
Gaf ook de Pool Dabrowski 't leven.

Wie met het zwaard de dag aanvaardde
Zorge dat hij het niet ontwent:
Nog wordt gewonnen met de zwaarden
De morgen die geen zwaarden kent.

Opdat aan 't eind van strijd en logen
In rust en ongestoord bestand
Niet anders blijft behalve de ogen,
Niets dan de naakte mensenhand.

MIECZYSLAW JASTRUN

ELKE DAG OPNIEUW.

Elke dag na 't vroegst ontwaken
Hoor ik als muziek die bruist
Ver gedruis.
't Lijkt het machtig wassend water
Dat de eikebomen neersmijt.
Hoor de hamerslagen zingen
In de hand der stervelingen:
Arbeid!

Kranen, stalen reuzendragers,
Betonmolens
En buldozers
Bijlen, pikhouwelen, hamers.

Liedren stijgen
Alsof Chopins rhytmen slaan.
Aan de muren van de hoofdstad
Plakken daaglijks zon-affiches
Arbeidsvreugde aan.

WLODZIMIERZ DOMERADZKI

Tadeusz Kulisiewicz

In het jaar 1926 nam de jonge Poolse kunstenaar het besluit de bergen in te trekken. Natuurlijk niet naar Zakopane of Krinica, die bekend waren en waar zich hotels, bergsporen, dancings en toeristen bevonden. Enige tientallen kilometers vóór Zakopane stapte hij uit de trein. Hij reisde per omnibus over slechte bergwegen en later over nog slechtere wegen met de kleine wagentjes der bergbewoners.
Daarna ging hij te voet de berg op, tot hij in een arm dorpje belandde, waar noch een pastoor, noch een school was.
In een hut had men voor hem een hoekje gereed gemaakt, waar hij de hele zomer en herfst bleef, tot de sneeuw viel.
Toen ging hij terug naar de academie.
De volgende zomer ging hij weer naar de bergen. Zo was het het jaar daarop en zo bleef het.
Beneden het dorp Szlembark ligt het dorp Dabie in een dal. Dit verblijf deed hem uitroepen, dat hij spoedig ons land wederom hoopt te bezoeken. Vooral als de van Gogh's terug zijn. Het dorp was rijk. Het had een mooie, houten kerk, die van binnen met schilderijen versierd was. Toen de kunstenaar erheen ging, vroegen de mensen:
„Was het voor U niet beter, als U zich bij ons vestigde? Hier zijn twee winkels, een pastorie, een school en men kan gaan kaarten bij de burgemeester."
Doch Tadeusz Kulisiewicz antwoordde:
„In Szlembark is het uitzicht mooier."
Inderdaad, vanuit Szlembark heeft men een uitzicht op de Tatra, op de naastliggende bergketen, de zogenaamde „Gorce", op de valleien en op Polen. Op de akkers van Szlembark groeien perebomen, al zijn ze dan ook misvormd en al leveren ze slechte kwaliteit vruchten op. Doch het hout van deze perebomen is buitengewoon geschikt om er heiligen-beelden (swietków) uit te snijden, religieuze figuren voor langs de weg staande kapelletjes.
Dit handwerk hebben de inwoners van Szlembark sinds eeuwen beoefend. Het hout had de eigenschap dat het zich leende voor houtsneden.
Daarmee heeft Tadeusz Kulisiewicz zich bezig gehouden.
Zo vergingen de jaren, waarin de vacanties werden doorgebracht in Szlembark.
Het resultaat hiervan waren enige dozijnen houtsneden, die vier grote mappen vulden: „Szlembark", „Het bergleven" (Zycie w Gorcach), „Herders en Schapen" en „Methode".
Tadeusz Kulisiewicz ontving de grote Poolse nationale prijs in het jaar 1935 en de prijs van de stad Lódź in het jaar 1937.
Hij zou ook een leerstoel op de academie ontvangen. Kulisiewicz is een werkelijk kunstenaar geworden, speciaal van Poolse landschappen, architectuur, mensen en dieren.
De realiteit en de forsheid van zijn artistische visie heeft zowel zijn eigen volk als vreemdelingen aangegrepen.
De kunstenaar is daarbij niet op zijn lauweren gaan rusten. De stadspremie heeft het hem mogelijk gemaakt, een reis naar Italië te ondernemen.
Weer een map vol tekeneningen! Hij heeft de oorlog onder de grootste moeilijkheden in de bergen, in Szlembark, doorstaan. Na de oorlog heeft hij een hoeveelheid tekeningen „Warszawa in ruïne uitgegeven.
Deze herfst begaf Kulisiewicz zich naar Frankrijk om zich weer in de klassieke Westerse kunst te verdiepen.
Hij bezocht musea, maakte verschillende tekeningen in Bretagne en op zijn doorreis kwam hij ook in Nederland, waarvan hij de musea, architectuur, en de mensen tot nu nog niet kende. Th. v. W.

Ontzettende verwoesting in Warszawa

Een Amerikaan

De geest van Warszawa.

Polen was in vele opzichten de climax van onze gehele reis. Laat mij in dit hoofdstuk politiek en persoonlijkheden buiten beschouwing laten en alleen maar een poging doen, de stad Warszawa te beschrijven zoals wij haar zagen, het phenomenaalste schouwspel in Europa.

Hetgeen ik naar voren wens te brengen is minder het ontzettende van de verwoesting die wij te Warszawa zagen, hoe afgrijselijk deze ook was, doch het verbazingwekkend succes waarmede de Polen hun stad weder opbouwen, de geweldige energie en het élan waarmede zij dit werk ter hand hebben genomen en de tintelende bezieling en onstuimigheid waardoor de meeste mensen gedragen schijnen te worden. Warszawa is een bouwval, maar het is ook de levendigste hoofdstad in Europa.

Vergelijk daar Berlijn eens mee. Die stad heeft ongeveer evenveel vitaliteit als een kluit stopverf. Tussen de tramrails op de Kurfürstendam groeit gras. De mensen slenteren er langs de weg met opgetrokken of hangende schouders; een haast verstikkende naargeestigheid hangt over de stad; de levensmiddelenwinkels zijn leeggekrabd. En dezelfde doodsheid vonden wij in Frankfort en in Wenen.

Maar Warszawa. Dat dendert en dreunt en zoemt, en overal kloppen de hamers. Wolken stof omhullen de voorbijgangers. Gebouwen gaan neer en rijzen omhoog. De straten zijn druk; de hotels en restaurants stampvol. De mensen zijn arm, dit zal niemand proberen te ontkennen, maar zij herrijzen uit hun ruïnes door hun eigen inspanning, waaruit zij hun opmerkelijk moreel putten.

„Polen werd viermaal verwoest. Niets aan te doen! Laten wij het herscheppen, en beter en duurzaam maken!" In deze woorden komt de geest van Warszawa tot uiting. Deze mensen hier, zitten niet bij de pakken neer. Zij leven, hardnekkig, vrolijk haast, te midden van de tragiek en pakten aan, als de geschiedenis ze hun gang laat gaan.

De politiemacht wordt niet willekeurig gebruikt.

Natuurlijk is er ontevredenheid en oppositie. Alleen een idioot zou dit willen verbloemen. Doch er zijn weinig tekenen van openlijke druk. Ik sprak met een Amerikaan, die geweldig het land had aan het regiem, en deze zei: „De politiemacht wordt hier niet willekeurig gebruikt. Er zijn geen concentratiekampen, er heerst geen terreur. Van alle grensstaten heerst in Polen de minste dwang. Je kunt je hier nagenoeg overal vrij bewegen."

Uitstekende vliegers.

Wij kwamen vliegen van Praag, en die vlucht had mij bang gemaakt. Op het vliegveld van Praag, afgezonderd van de glimmende alluminium lijntoestellen van een half dozijn naties met hun vier snorrende motoren, stond een klein, haveloos toestel stil en eenzaam op een stukje gras. Tot op het ogenblik dat wij dit ding werden ingeloodst was het niet bij ons opgekomen, dat dit met enige mogelijkheid ons toestel zou kunnen zijn. Het was een oude Russische DC 3 voor lading en passagiers. De draagvlakken en de romp waren bezoedeld en verroest. Ik heb niets tegen vliegmachines met een oorlogsuiterlijk, maar om te vliegen in een toestel waarvan het oorspronkelijke alluminium er uitzag als een oude kachelpijp, was toch wel een beetje verontrustend. De zitplaatsriemen waren uitgerafelde touwen; en de kajuitsdeur wilde niet dicht: glimlachend poogde de piloot hem met een smak dicht te gooien en ten slotte maakte hij hem maar met een touw aan de wand vast.

Een benijdenswaardige veiligheidsreputatie.

Wij gingen direct de lucht in, zonder de motor eerst te laten warm lopen, en wij vlogen zeer laag. Maar de piloot, een genoegelijk man, boezemde mij vertrouwen in, en dit deed ook de stewardess, een dik blondje die wat Frans sprak. De Polen vliegen natuurlijk net als de Russen met vuur en geestdrift. Onder de vlucht was er iets aan de hand met de compressie, en een zenuwachtig passagier wees naar het plafond, dat heet leek. De piloot kwam uit de stuurhut en lachte maar. Het is een feit, dat de Poolse piloten uitstekende vliegers zijn; en LOT hun

maatschappij, heeft een benijdenswaardige veiligheidsreputatie.
Toen wij echter achteraf met een Amerikaan spraken die ons vroeg hoe wij naar Warszawa waren gekomen, en wij hem vertelden, dat wij Pools hadden gevlogen en op dezelfde manier zouden teruggan, riep hij ontzet uit: „U hebt in een Poolse machine gevlogen? Goede hemel!"

De Polen zijn Pools.

Van Polen kan als bijzonderheid gezegd worden, dat het als enige staat in Oost Europa het Rode Leger aan weerskanten heeft. Het grenst niet alleen in het Oosten aan de Sowjet Unie, maar in het Westen ook aan de Russische zône van Duitsland. Buitendien staat de Oostzee in het Noorden onder Russische contrôle. Dan liggen er ook nog, als in Hongarije, enkele Russische troepen (hoewel heel weinig, — „communicatietroepen" worden ze genoemd) op Pools grondgebied zelf.
Onder deze omstandigheden is het inderdaad merkwaardig dat Polen de indruk maakt, veel vrijer van de Sowjet-druk te zijn dan enige andere staat, die wij bezochten. Maar het is zo. Geen enkele rode vlag zagen wij te Warszawa, geen enkel portret van Stalin, geen enkele van die Sowjet-banieren, die overal elders in Oost-Europa zo gewoon zijn. Dit alles bestaat eenvoudig niet. En de Polen ontkennen ook heviger, een satelliet te zijn, dan enige andere staat in die regionen. Zij ontkennen het vurig. Het moge belachelijk schijnen, maar in het begin van dit jaar ging de Poolse regering zover, de terugroeping te eisen van de persattaché der Verenigde Staten, omdat in een Amerikaans nieuwsbulletin Polen was beledigd door het een Sowjet-satelliet te noemen. (New York Times van Maart 1949).
Hier doet zich een essentiële kwestie voor. De Polen zijn Pools. Rusland moge een vriend en bondgenoot zijn, maar de Polen ondernemen het geweldige avontuur van de wederopbouw van Warszawa niet voor

De herbouwde wijk Zoliborz (Warszawa)

over Polen

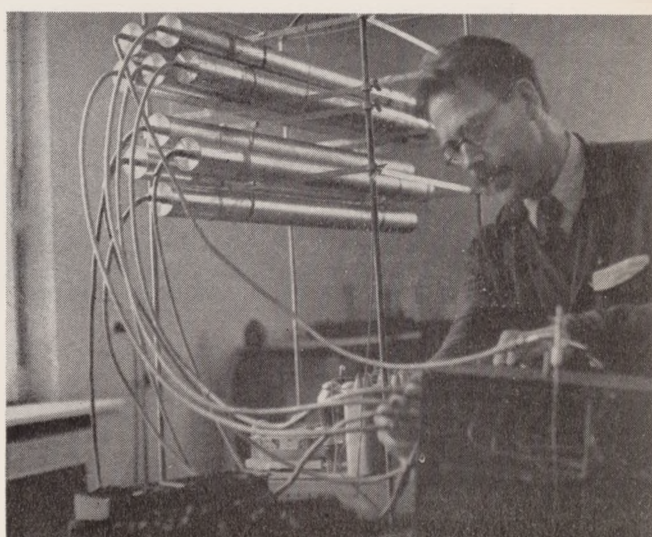

Wetenschappelijke onderzoekingen in 't Curie-Sklodowski instituut

het pleizier van Moskou. Zij doen het voor zichzelf. Volgens de Britse journalist Alexander Werth, een grote autoriteit betreffende dit gedeelte van de wereld, zou een Pools minister ook hebben verklaard: „Er is geen sprake van een Russische penetratie. Wat Polen penetreert, dat is het socialisme, en wel een socialisme van eigen maaksel". Werth schrijft: De Poolse communisten maken de indruk in de eerste en voornaamste plaats Polen te zijn en dan pas communisten, pro-Russisch soms en soms helemaal niet." [Poland, (Polen), gepubliceerd door het Polish Research and Information Service (Poolse Onderzoekings- en Inlichtingendienst, New York).]

Het Pools economische stelsel nòch kapitalistisch nòch communistisch.

— Een van Werth's artikelen begint aldus: „Het Sowjet-communisme is voor het Poolse volk totaal onaanvaardbaar en de Poolse communisten weten dit heel goed". Dat zoiets in een officiële Poolse publicatie is opgenomen is inderdaad verrassend. Een van de bedoelde brochures, speciaal opgesteld voor Amerikanen, zegt: Het Poolse economische stelsel is nòch

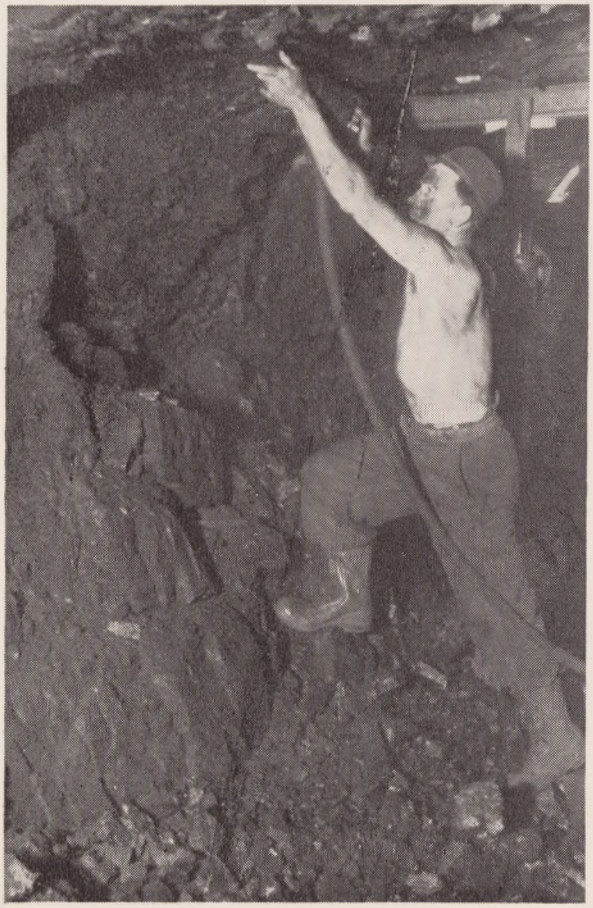
Wetenschappelijke onderzoekingen van de cosmische stralen door Dr Jurkiewicz

kapitalistisch als Amerika, nòch communistisch als Rusland. Alle grote industriële bedrijven, de spoorwegen, de mijnen etc. zijn genationaliseerd, terwijl het land, de huizen, de winkels en de kleine industriële bedrijven . . . in particuliere handen zijn. Naast deze twee bezitsvormen is er een derde: de coöperatie."

Polen zwoegt vooruit.
In een boek, getiteld P o l e n z w o e g t v o o r u i t wordt de volgende uitlating van de jeugdige propaganda-leider generaal Wiktor Grosz, aangehaald: „Geen mens zal iets van de Poolse democratie begrijpen, wanneer hij probeert haar te meten met de gebruikelijke maten, het doet er niet toe of ze Amerikaans, Russisch of Brits zijn. De weg van onze democratie is niet Amerikaans en niet Russisch, hij is Pools. Hij verschilt zowel van het Russische alsook van het zgn. Westerse voorbeeld. Wij hebben een aantal verschillende politieke partijen, terwijl er in de Sowjet Unie maar één is. Wij hebben niet de grote particuliere bedrijven en het grootgrondbezit, die Amerika en Groot Brittannië bezitten. Wij noemen ons stelsel een Volksdemocratie. Of het goed dan wel verkeerd is zal de toekomst leren, maar het is ongetwijfeld ons eigen Pools stelsel.

Enige losse citaten uit het boek „Behind the Curtain" van de vermaarde Amerikaanse auteur John Gunther (de schrijver van Inside U.S.A., Inside Latin America enz.).

Zelfs de vice-directeur Gruntkowski, helpt bij het werk in de mijn „Rozbark"

Wantoestanden,

die in de Poolse pers weerspiegeld worden.

Een en ander uit de Poolse pers, die op bijzondere wijze door zijn lezers en correspondenten misstanden aan de kaak stelt. Het doeltreffende van dergelijke kritiek is in het huidige Polen, dat het niet blijft bij het leggen van de vinger op de wonde plekken, maar dat op korte termijn effectieve genezing wordt gebracht van de ongezonde toestanden.

„Aanbiedingen voor woningruil worden niet aangenomen."
Aldus luidt een opschrift in het bureau voor woningtoewijzingen. Maar dit beginsel geldt hoofdzakelijk alleen voor arbeiders. Het particulier initiatief echter weet zich luxe-woningen te verschaffen, schrijft onze correspondent. Een voorbeeld: Een koopman, de heer Niedzielski, ruilde zijn vierkamerwoning voor een mooie villa, bestaande uit vijf kamers, met een tuin er bij, aan de straat „Flet 2". De aanvrage van een arbeidersweduwe Maria Barok echter is al 18 maanden blijven liggen op het plaatselijk woningbureau; zij woont met haar twee kinderen in een kelder in de Mickiewieczstraat 12.
Verder schrijft onze correspondent: de vroede vaderen van Nisa verwaarlozen hun stad geheel. De straten zijn donker en onveilig; de verwoeste en uitgebrande huizen zijn een bedreiging voor het leven van de inwoners.
Wij verzoeken het gemeentebestuur van Nisa ons binnen zeven dagen bericht te zenden, welke maatregelen het neemt ter sanering van de gesignaleerde toestanden.

Een beeld van ellende en vertwijfeling biedt de vleeswinkel van de levensmiddelen-centrale op de hoek van de Popzecznej- en de Okrejstraat, schrijft onze arbeiderscorrespondent Tomasz Chmurzynski. De wanden zijn zwart en vol met vliegenstippen, de vloer is smerig, het personeel heeft vuile schorten aan, dat zijn de omstandigheden, waaronder men hier de arbeiderswereld van vlees voorziet.
Wij roepen de Myszkonskische consumentencoöperatie ter verantwoording, waarom een van haar filialen dermate verwaarloosd wordt en de gezondheid van de arbeiders in gevaar wordt gebracht."

Op een dood punt bevindt zich de verhuizing van de bewoners van vier oude huizen naar de grote woningblokken van de kolonie „Ostrowy Gornicze", die bewoond worden door de arbeiders van de mijnen „Juliusz Kazmierz". Het directorium van de mijnen sloot een contract met de bouwondernemer en deze begon de reperaties aan blok 6. Een deel van de arbeiders was overgebracht, anderen liet men waar ze waren. De arbeidersfamilies, die vijf kamers bewonen en die uit twee of drie leden bestaan, willen degenen, die geen ander onderdak gekregen hebben, niet als onderhuurders opnemen, schrijft de arbeidscorrespondent. Velen verkeren in droeve omstandigheden. De arbeiders van de bouwonderneming breken de vloeren op, en halen de muren naar beneden; hoe kan men onder dergelijke omstandigheden wonen?

Op deze vraag zal ons ongetwijfeld een antwoord gegeven worden door de woningcommissie, de bedrijfsraad en het partijcomité van de mijn „Juliusz Kazmierz”.

Wie moet het zand opruimen?
In de Tunelstraat in Swietokowiec. Een jaar geleden reeds heeft men hier een kanaal aangelegd en vergat helaas, nadat het werk gereed was, het overgebleven zand weg te halen. Tot op de dag van heden ligt het nog op de trottoirs en belemmert het verkeer, wat des avonds het allerergste is. Vier gaslantarens functioneren niet meer en de arbeiders van de mijn „Batorie” schelden op de duisternis en op degenen, die verantwoordelijk zijn voor deze wantoestand. Zo schrijft een lezer van ons blad.
Wij verzoeken het gemeentebestuur, het beheer van de districts-wegenbouw en het gasbedrijf te willen bekend maken, waarom zij deze toestanden handhaven.

Naar aanleiding van het artikel

Chopin en Delacroix

Ons artikel Chopin en Delacroix, dat in het vorig nummer verscheen, heeft reactie bij enige lezers opgewekt. Een van deze dicht ons toe, dat we een hard oordeel over Diepenbrock hebben uitgesproken. Niets lag en ligt ons verder; de *componist* Diepenbrock trokken we niet in de kring van onze beschouwingen, we spraken er alleen onze verwondering over uit, dat de schrijver Diepenbrock, die zulke ontroerende woorden wijdt aan de tijd der Romantici, toen de „nacht weer heilig geworden was als bij de oude Grieken” totaal de Nocturnen-poeët verontachtzaamt, wiens nachthymnen toch wel het hoogtepunt van de gehele Romantiek (internationaal gedacht) vormen.
Ook bereikte ons een brief van de Heer Hendrik de Vries, zover ons bekend de enige Nederlandse dichter van betekenis, die Chopin herdacht heeft. Wij drukten ons misnoegen uit over de Chopin-herdenking ten onzent — we deden dit nog voor ’t tot ons was doorgedrongen, dat Prof. Bernet Kempers in „Preludium” het laagtepunt had weten te bereiken — doch wij spraken er tevens onze voldoening over uit, dat de Heer de Vries zich van zijn plicht had gekweten. Het kost ons geen moeite hier aan toe te voegen dat hij in zijn artikel in de „Kroniek van Kunst en Cultuur” een warme bewondering zowel voor Chopin als voor Edgar Allan Poe aan de dag legt, alleen blijven wij er bij, dat hij zich wat al te spoedig heeft laten intimideren door oordeelvellingen van grafologen over Chopin’s handschrift. Evenals in zijn artikel dient hij zich ook in zijn brief met een sympathieke bescheidenheid aan als „een leek op grafologisch gebied”. Het zal hem echter wel bekend zijn, dat er in deze nieuwe wetenschap ontzettend gebeunhaasd wordt. Wij zouden in de eerste plaats moeten weten uit welke tijd het handschrift stamt, dat de grafoloog(oge) in quaestie geanalyseerd heeft, zo het uit Chopin’s laatste periode stamt, hebben we met verzwakking van de handspieren rekening te houden. En dan nog deze vraag: is het geanalyseerde in het Pools of in het Frans geschreven. Zo het laatste het geval mocht zijn dient er toch op gewezen te worden, dat ook degenen, die een vreemde taal volledig beheersen nog altijd aarzelingen verraden, zo zij zich in die taal schriftelijk moeten uitdrukken. Juist omdat deze vragen voor mij onbeantwoord bleven, sprak ik als mijn mening uit, dat de Heer de Vries te spoedig de uitspraken van die schriftkundige aanvaardde, waarmee ik echter geen ogenblik zijn oprechte verering voor Chopin heb willen aantasten. Om mijn lezers een indruk te geven van deze bewondering citeer ik de slotzinnen van zijn vergelijking tussen Poe en Chopin. Na zijn onuitsprekelijke bewondering voor het aangrijpend „Annabel Lee” te hebben uitgedrukt vervolgt hij: „In deze ontroerendste nocturne, met haar zwevend rhythme, haar betoverend *rubato*, is de unieke dichter met de unieke componist niet alleen wezens-verwant, maar bijkans identiek.” Het doet weldadig aan zulke woorden op te vangen in een land, dat zowel bij de herdenking van Chopin als bij die van Poe, ten achter is gebleven.
Het zij mij geoorloofd aan het bovenstaande nog het volgende toe te voegen: Er is in de Poolse literatuur ook een dichter, die een grote zieleverwantschap met Chopin vertoont en dit is Juliusz Słowacki. Als ik b.v. zijn Hymne op de Nacht lees, het eerste van een vijftal sonnetten, vang ik daaruit Chopin-klanken op. Als droef nevenverschijnsel zij vermeld, dat Chopin en Slowacki, die te Parijs in één geestelijk milieu verkeerden, niet de minste sympathie of waardering voor elkaar hadden. En daarom is ’t misschien ook maar gelukkig, dat de levenswegen van Chopin en die van Poe elkaar nooit gekruist hebben. En toch is ’t niet geheel uitgesloten, dat de componist de naam van de Amerikaanse dichter wel eens heeft horen noemen. Vroeger nam men aan, dat Poe in Frankrijk het eerst door Baudelaire is geïntroduceerd. Nader onderzoek o.a. dat van Louis Seylaz in zijn „Edgar Poe et les symbolistes français” heeft aan het licht gebracht, dat er reeds vóór 1850 vertalingen zijn verschenen van Poe’s vertellingen. Een van deze werd afgedrukt in het tijdschrift „Le Commerce”. Een ander tijdschrift de „Quotidienne” eiste prioriteit van deze vertaling op. Er volgde een proces. Als men nu weet dat de „Commerce” onder zijn medewerkers de Balzac telde (dit tijdschrift nam o.a. zijn Ténébreuse affaire op) dan moet Balzac van dit proces op de hoogte zijn geweest. Heeft hij zich daarover geuit in Chopin’s tegenwoordigheid, dan er een heel dun verbindingsdraadje geweest tussen twee mannen, die elkaar in de geest nastaan.
Dit laatste nogmaal geaccentueerd te hebben blijft de grote verdienste van de dichter Hendrik de Vries.

P.

De witte Vos

(Een jacht verhaal)

Na afloop van de jacht, toen de mannen, gesterkt waren door een maal van zuurkool met vlees, onder het genot van Zubrowska, begon men allerlei gebeurtenissen te vertellen die men persoonlijk wel eens beleefd had. De verhalen waren des te interessanter naarmate ze onwaarschijnlijk klonken, en niettemin een kern van waarheid bevatten. Toen de beurt kwam aan de waard, een oude slimmerik en bos-zwerver, begon hij aldus:
Toen ik in mijn jeugd nog op een van de landgoederen mijn praktijk opdeed, verspreidde zich plotseling het gerucht, dat er zich in de bossen een echte witte vos vertoond had. Waar kwam hij vandaan — daar kon men slechts naar gissen. Het was hem zeker aan de Noord-Pool te koud geworden zodat hij naar Polen verhuisde. Deze en gene had hem gezien, maar niemand kreeg hem onder schot, want dit Reintje scheen een mirakel slimme kwant te zijn, hij had een fijne neus. Ongelofelijk zo'n slimme rakker als hij was. Van de vrouwen trok hij zich niets aan, maar de boswachters daarentegen, liep hij, als ze ongewapend waren, rakelings voor de voeten, trots op zijn prachtige pluimstaart. Maar als er zich een jager met een geweer vertoonde, dan bleef vosje op een eerbiedige afstand en verdween direct in het dichte struikgewas. Met de honden dreef hij openlijk de spot. Vaak liet hij ze zo dichtbij komen, dat het wel leek dat hij hun niet meer kon ontkomen. Maar op het kritieke

ogenblik wendde de witte zijn staart, keek af en toe om, liep met allerlei bochten en maakte alle mogelijke kapriolen en sprongen, tot algemene verbazing.
De honden renden tot ze buiten adem waren, maar hij bleef fris. Iedereen zag, dat de schalk er een spelletje van maakte en als hij daar genoeg van had schoot hij bliksemsnel weg en verdween in het ontoegankelijkste struikgewas.

Op deze vos had ik het met mijn kameraden voorzien. In onze vrije uurtjes doorkruisten wij dergelijke ondoordringbare plaatsen en verboden terreinen, waar niet iedereen dorst en kon doordringen. Wij waren vast van plan de slimme vos te bemachtigen en hoe lang het ook duurde, wij werden daardoor niet ontmoedigd.
Op een zekere keer verdwaalden wij in het bos. De nacht overviel ons en in geen velden of wegen was iets van een huis te bekennen. Daarbij kwam nog, dat de koude zeer hinderlijk begon te worden want het was een Octoberdag. Gelukkig ontdekten wij een verlaten kolenbrandershut. Er bleef ons niets anders over, dan vuur te maken en te overnachten op een leger van droge dennetakken.
Nu was het zo gesteld, dat mijn vriend nog nooit in zo'n hoop dorre rommel had geslapen. Hij was er huiverig voor en was bang voor ongedierte. Uit vrees, dat hij door moeheid er toch toe zou overgaan, begaf hij zich eigenwijs op zoek naar een huis.
Hij was niet te overreden daarvan af te zien. Hij ging. In de tussentijd maakte ik het veel comfortabeler. Ik haalde hout, blies het vuur aan, vilde een haas die ik onderweg had kunnen schieten en begon hem te braden op zijn Indisch. Toen het gebraad klaar was, at ik de helft op, de rest bewaarde ik voor mijn makker en hing die aan een stok bij het vuur. Ik legde nog wat hout op het vuur en strekte mij in mijn volle lengte op het bed uit. Wat kon mij het ongedierte schelen. Slapen was het voornaamste. Om beter te kunnen slapen trok ik mijn laarzen en mijn kleren uit en ik zette mijn pet af.
Ik was ingedommeld, en werd ineens wakker door een zacht geritsel bij de ingang. Ik dacht, dat mijn kameraad terug kwam. Maar... raad eens wat ik zag? Een vos... de witte vos! Ik mag gehangen worden als ik lieg. Er ontbrak een plank in de deur, en voor die opening bleef hij staan. Hij stak zijn kop naar binnen en speurde de ruimte af. Ik deed niets, bewoog me helemaal niet. Mijn geweer hing aan de wand — wat moest ik doen? Om het beest niet te verjagen deed ik alsof ik een deel van de dorre takkenmassa was. Maar mijn ogen gluurden door de opening rechtstreeks naar de gast en ik zon vertwijfeld op een oplossing.
Wat doet middelerwijl mijn witte gast? Hij glijdt voorzichtig naar binnen, kijkt rond, snuift en krijgt aanstonds trek in het hazeboutje aan de stok. Hij sluipt naar het vuur en haalt onbeschaamd met zijn bek het vlees, dat voor mijn vriend bestemd is, er af. Hij brandt zich, omdat het nog warm was. Maar toch laat hij het niet schieten, spuwt, gaat op zijn achterste zitten en blaast.

Ik kon het niet langer aanzien en ik kon niet blijven liggen. Terwijl ik gebruik maakte van de onoplettendheid van de vos, die niets anders deed dan blazen, sprong ik als een pijl uit een boog van mijn bed op, rende naar de deur en versperde de opening met mijn lichaam.
Ik heb je rakker. Wacht maar, ik zal je een boutje geven, nu ontkom je me niet meer. Nu denken jullie zeker, dat hij schrok. Niets ervan. Vast en zeker was hij een verkapte duivel en geen vos. Hij keek me scherp aan, zag, dat ik geen geweer in mijn handen had, ging weer aan zijn kluif en vrat door alsof alles hem niets aanging. Het smaakte hem stellig best, want hij kwispelde met zijn staart, net als honden doen, wanneer ze heel blij zijn. Zijn pluim was enorm groot en leek wel een schoof van zijde. Ik heb later nooit meer zo'n pluim gezien.
De gast hadt de andere helft van de haas opgegeten, daarna likte hij zijn bek, rook nog eens of er nergens meer een stukje was blijven liggen en keek doodkalm in de hut rond. Hij zocht zeker een plek waarlangs hij zich uit de voeten kon maken. Maar er was slechts één enkele uitgang en dat was het gat in de deur, dat ik versperd had met mijn eigen lichaam. Als ik maar één enkel ogenblik daar vandaan ging om mijn geweer te krijgen, betekende dat de vos de vrije baan te geven.
— Neen, broertje, zo gemakkelijk zal ik het je niet maken — dacht ik bij mezelf, want ik begreep wat hij van zins was. Ik begon zo hard mogelijk om mijn makker te roepen.
Hali halo, hali halo, help...
Help — bootste de echo mij na en de vos meende dat er werkelijk iemand te hulp kwam en hij draaide zenuwachtig in de ronde.
Maar wat doet de schavuit nu. Hij pakt mijn muts en gooit die in het vuur. Ik dacht, dat ik van woede zou barsten.
— Ga je weg, schreeuwde ik.
Maar de vos gaat op mijn broek zitten en steekt zijn tong uit. De deugniet lacht. De rakker ziet, dat ik met lege handen hem toch niets kan doen, want als ik van de deur wegging zou hij mij adieu kunnen zeggen.
Intussen is mijn muts tot as vergaan en de vos maakt aanstalten om mijn onderbroek te halen.
„Om het even," dacht ik, „dan maar zonder onderbroek naar huis, maar ik laat jou schooier er niet uit." Ik was vastbesloten wat er ook gebeurde, „je komt er niet meer tussenuit, mijn waarde!" Alleen een stommerik zou zich zulk een kapitale buit kunnen laten ontgaan, die hem zelf in de handen loopt. De opperhoutvester zou van afgunst vergaan, als ik hem deze buit, dit vosje zou laten zien. Ik heb hem eigenlijk al en toch ook weer niet, want ik vind nog steeds geen middel om het gat dicht te maken en mijn geweer te halen, dat letterlijk maar twee stappen van mij af aan de wand hangt. Daarom begin ik opnieuw om hulp te roepen naar mijn makker, want die vermomde duivel in vossengedaante bekommert zich niet het minst om mijn protesten.
Hij verbrandde stuk voor stuk mijn gehele kleding, mijn laarzen en zelfs mijn sokken.
„Goed," zeg ik, hardop en vol overtuiging, alsof ik tot een verstandig wezen sprak. „Je hebt de haas opgegeten, mijn kleren verbrand en mijn pet en mijn laarzen. Maar meer kun je me niet aandoen. Daar zal ik je levend voor villen!..."
Voor ik uitgesproken had gebeurde er iets ongelofelijks. Alsof de vos het verstaan had, ging hij naar het vuur toe, pakte met zijn bek een stuk hout, dat aan het andere eind brandde als een gloeiende fakkel en liep daarmee regelrecht naar het leger.
„Brandstichter," schreeuw ik, en terwijl ik van woede mijn zelfbeheersing verlies, ren ik weg van de deur om de brand te stuiten. Want dan zou ik naakt in het bos zijn doodgevroren, zonder een hut boven mijn hoofd.
Mijn vos had het daar alleen maar op toegelegd. Hij liet de brandende fakkel vallen en met één sprong

was hij door de opening in de deur verdwenen. Denken jullie, dat ik hem vlug zag ontsnappen en in het dichte bos verdwijnen met zijn kostbare pels? Niets er van. Na een poosje kwam hij terug, stak zijn kop door de opening, keek rond, stak zijn tong uit en duidelijk kon ik horen, hoe hij lachte: ha, ha, ha...

Jozej Bienasz.

CULTURELE KRONIEK

Poolse patriotten redden Chopin's hart.

Een wellicht niet algemeen bekende bijzonderheid over Chopin zij hier nog medegedeeld. Chopin had de uitdrukkelijke wens geuit, dat zijn hart in een urn naar zijn vaderland zou worden overgebracht. Dit is dan ook geschied. Maar voor de Duitse overweldigers was zelfs dit heiligdom niet veilig. Zij wilden deze urn uit Warszawa verwijderen. Enige Poolse patriotten wisten dit te voorkomen en verborgen de urn. Na de bevrijding is deze (15 Oct. 1945) op plechtige wijze weer naar zijn oude plaats gebracht. Alle hoge autoriteiten waren hierbij tegenwoordig. Wel weer een zeer duidelijk bewijs, dat niets maar dan ook niets veilig was voor de Duitse roverbenden, met wie we ons — volgens velen — maar weer spoedig moeten verzoenen.

Anti-tuberculose tentoonstelling.

Het Ministerie van Gezondheidswezen heeft in samenwerking met het Poolse Rode Kruis en de Sanitaire Spoorwegdienst een Anti-tuberculose tentoonstelling te Warszawa georganiseerd. Deze bevindt zich in sanitaire-hospitaal treinwagons. Het ligt natuurlijk in de bedoeling om deze wagons een intensieve tournée door het hele land te laten maken. In een der wagons bestaat tevens de gelegenheid om zich op tuberculose te laten onderzoeken. Vooral over schoolkinderen en moeders strekt dit onderzoek zich uit.
Onnodig te zeggen, dat er op deze tentoonstelling door deskundigen voordrachten over deze vreselijke ziekte worden gehouden, voordrachten, die door films nader worden toegelicht.

Gezondheidsweek.

Kortgeleden is er in Polen een zogenaamde gezondheidsweek georganiseerd. Men begrijpt natuurlijk ten volle, dat het nog steeds hoge kindersterfte-cijfer voor een belangrijk gedeelte te wijten is aan onwetendheid bij velen inzake hygiënische eisen. Over het hele land zijn speciale cursussen gehouden waar medici en geschoold verplegend personeel alle belangstellenden inlichten over maatregelen te nemen ter bestrijding der kindersterfte.

Studiebeurzen.

Men heeft voor het lopende academie-jaar (1949—1950) 30.000 beurzen ter beschikking gesteld voor onvermogende studenten. Van deze 30.000 studenten wonen ± 17.000 in academie-centra. Voor de hulp aan deze personen te verlenen is een bedrag van 200.000.000 złoty uitgetrokken.

Nieuwe wetenschappelijke Musea herrijzen.

Daar het grote ethnographisch museum met zijn schatten van Aziatische, Afrikaanse, Siberische en Zuid-Amerikaanse kunst- en gebruiksvoorwerpen vrijwel in zijn geheel door de Duitsers verwoest is, heeft men niet gedraald met het op- en inrichten van nieuwe centra voor de Ethnologie en folklore. In het voormalig kasteel Mlocia bevindt zich nu reeds enige jaren zulk een centrum. Voorlopig heeft men zijn hoofdaandacht aan de inheemse folklore besteed, later hoopt men ook het exotische tot zijn recht te doen komen.

Restauratie van door Duitsers verwoeste kerken.

In het land der „Kerkonderdrukking" is men toch maar druk bezig met de wederopbouw van door de „deerniswaardige Duitsers" verwoeste kerken. Enige voorbeelden uit zeer vele: zo juist is de restauratie van de toren der St. Magdalena Kerk te Wrocław voltooid, terwijl de muren weer zijn opgetrokken van de Vincentius kerk in dezelfde stad. Dat men daarnaast de wederopbouw van de wereldlijke gebouwen niet vergeet moge blijken uit de restauratie van het slot der Piasten te Brzeg (Brieg) en die van het raadhuis te Luban (Lauban), dit laatste is een van de oudste Renaissance-bouwwerken in Polen.

Dr. Jan Kobryner, handelsattaché bij de Poolse Legatie in Den Haag, ontvangt dagelijks van 10—1 u. op zijn kantoor, Alexanderstr. 24, Tel. 180202 en 114449.

ECONOMISCHE BERICHTEN

Pools-Albanees handelsverdrag voor het jaar 1950.

Op 22 November j.l. werd, als resultaat van onderhandelingen tussen Polen en Albanië een handelsverdrag afgesloten. Albanië zal een hoeveelheid staal ontvangen ten dienste van de uitvoering van zijn economische plannen, benevens suiker, textiel, chemicaliën en andere Poolse exportartikelen. Polen zal uit Albanië importeren ruwe olie, ertsen, katoen en andere artikelen. Verder verleent Polen aan de Albanese volksrepubliek een goederencrediet.

De omzet van het Pools-Tchechoslowaakse handelsverkeer stijgt met 25%.

Op de 23ste November werd in Warszawa in het kader van het vijfjarige Tchechisch-Poolse handelsverdrag een protokol ondertekend, waarbij een lijst van goederen voor het jaar 1950 is bestemd, n.l. kolen, zink, landbouw-consumptieartikelen, producten van de chemische, mineralogische, textiel en papierindustrie.
Polen zal uit Tchecho-Slowakije importeren: producten van de machineindustrie, artikelen van de walserijindustrie, chroom, cokes, schoenen, vuurvast leem, artikelen voor de radiotechniek e.a. De totale omzet van goederen, zal volgens het protocol de omzet van het jaar 1949 met 25 % overtreffen.

Pools-Roemeense handelsovereenkomst.

Volgens een nieuw handelsaccoord zal Polen aan Roemenië leveren: cokes, walsproducten, werktuigmachines, electrotechnische machines en ander materiaal, alsmede chemische producten. Roemenië zal leveren: petroleum, mijnbouwproducten, chemicaliën en levensmiddelen.

Pools-Zweedse handelsovereenkomst.

Het nieuwe verdrag met Zweden regelt de ruil van goederen voor een periode van 13 maanden, n.l. van 1 Oct. 1949 tot 31 October 1950. Het kader van het normale handelsverkeer blijft onveranderd. De leveringen van Zweedse investeringsgoederen ingevolge het speciale accoord van 1947 zullen wor-

KONSULAT GENERALNY POLSKI

Amsterdam-Z.
Koningslaan 56, Tel. 93700

Godziny przyjęć 9—13
W soboty 9—11.

Adres telegraficzny:
Polconsul Amsterdam.

den verhoogd tot 100 millioen Zweedse kronen (45 millioen kronen in het vorige jaar). De lopende Zweedse uitvoer vertegenwoordigt een waarde van 100 millioen kronen, zodat de totale uitvoer ongeveer 200 millioen kronen zal bedragen, waartegenover de Poolse leveringen een waarde van 265 millioen kronen zullen vertegenwoordigen. Polen zal steenkool en cokes voor 185 millioen kronen, d.i. ongeveer 3 millioen ton, leveren. Voorts zal Polen suiker, maïs, ijzer, zink, chemicaliën en textiel leveren. De Zweedse leveringen van ertsen worden verlaagd van 800.000 tot 720.000 ton, terwijl de leveringen van kogellagers van 5 tot 6 millioen kronen worden verhoogd en van rekenmachines van 4 tot 4,5 millioen kronen. Voorts zal Zweden leveren fokvee, viscosecellulose (20.000 ton), looistoffen, wolafval en zinkconcentraten. Het overschot van Poolse leveringen ter hoogte van 65 millioen Zweedse kronen zal gebruikt worden voor dekking van posten op de betalingsbalans.

Uit het orgaan van de
Ec. Voorlichting.

Een Pools-Hongaarse handelsovereenkomst.

Op 12 November is te Boedapest een Pools-Hongaarse overeenkomst ondertekend betreffende het handelsverkeer, en tevens een betalingsovereenkomst voor 1950. Polen zal aan Hongarije leveren: hout, cokes, steenkool, bepaalde walsartikelen, chemicaliën en spoorwagons. Hongarije levert aan Polen: machines voor verschillende sectoren van de Poolse industrie, vlees, vetten, walsartikelen, aluminium, pharmaceutische artikelen en aardolieproducten.
De overeenkomst voorziet vrijwel in een verdubbeling van de omzet in vergelijking met het lopende jaar.
Van Hongaarse zijde werd het verdrag ondertekend door het hoofd van de Pools-Hongaarse commissie voor economische samenwerking, tevens vice-minister van Buitenlandse Zaken Berei Andor. Van Poolse zijde tekende Bernard Dodziuk, vice-directeur van het departement van handelsverdragen van het Ministerie van Buitenlandse Handel.

Pools-Deens handelsverdrag.

Op 7 December 1949 werd een Pools-Deens handelsverdrag afgesloten voor het tijdperk van 1 October 1949 tot 30 September 1950. Dit verdrag houdt in: goederenruil en het verlenen van diensten tot een bedrag van 300 millioen Deense kronen. De voornaamste artikelen waarover het verdrag loopt, vormen de steenkolen en de cokes (ongeveer 2 millioen ton). Denemarken levert aan Polen machineonderdelen, industrieproducten, voor scheepsbouw en de uitrusting van schepen, peneciline en technische vetten.

Een vrouw als directrice van een grote kledingfabriek.

Tot directrice van de kledingfabriek te Pabianice, een van de grootste op dit gebied in Polen, is benoemd Mevrouw Halina Lacwikowa. Mevrouw Lacwikowa werkt in deze fabriek sedert 1945. Doordat haar werk zich onderscheidde, klom zij in korte tijd op tot chef van de afdeling productie. Mevrouw Lacwikowa is de vierde vrouw, die in de kledingsindustrie is opgeklommen tot directrice van een fabriek.

De eerste trawler in Polen gebouwd.

Te Gdynia is de eerste trawler van Poolse makelij te water gelaten. De ontwerpen zowel als de technische bijzonderheden van de uitvoering van het schip zijn geheel Pools.

Het tweeduizendste schip in de haven van Gdansk.

In de haven van Gdansk is op de 15e dezer het tweeduizendste schip van dit jaar binnengelopen. Het is het Poolse s.s. „Kutno", dat uit Antwerpen kwam.

De Poolse cementfabrieken hebben 7 millioen ton cement geproduceerd.

Op 3 November hadden de Poolse cementfabrieken, die ressorteren onder het Centraal Instituut van de Mineraalindustrie de twee-millioenste ton cement van dit jaar geproduceerd en de zeven-millioenste sedert de cementindustrie in Polen op gang is gekomen.

25.000 kolenwagens geproduceerd te Wroclaw.

Het personeel van de Spoorwagenfabriek te Wrocław heeft een nieuw succes behaald: sedert de fabriek door Poolse arbeiders in wreking is gesteld, is de 25000ste kolenwagen gefabriceerd.

Poolse waren naar Tien-Tsin.

Er is reeds contact gelegd tussen de Poolse havens en de havens van het nieuwe China.
Omstreeks 16 December zal het Deense schip „Morelia" in Polen de eerste lading aan boord nemen voor Tien-Tsin, met overlading in Honkong.

Ladingen hout voor Nederland en België.

Grote investeringen bij de uitbreiding van de haven van Szczecin hebben het mogelijk gemaakt, dat thans uit Szczecin aanzienlijke ladingen hout verscheept worden, vooral naar West-Europa
Nederlandse motorschepen nemen uit deze haven geregeld ladingen hout mee naar Nederland. Naar België wordt mijnhout geëxporteerd. De eerste transporten zijn op een Deens stoomschip geladen. Ook het transitovervoer door Szczecin is op gang gekomen. Op het ogenblik laden Finse schepen appelen uit voor Hongarije. Ook is er sprake van het vervoer via Szczecin van mijnhout, dat door Tchecho-Slowakije in Zweden in gekocht.
Opgemerkt moet worden, dat de haven van Szczecin voor de oorlog geen omvangrijke verladingen van hout uitvoerde en dat derhalve de haven daarop ook niet was ingericht. De moeilijkheden zijn thans overwonnen en met de houtverladingen is een goed begin gemaakt.

Redactie-Secretariaat:

TIJDSCHRIFT
NEDERLAND-POLEN

BUREAU
NEDERLAND-POLEN

(geopend dageijks van 9—1 u.)
behalve Zaterdag
beide gevestigd te Amsterdam

J. W. Brouwersplein 7
Telefoon 98875 Amsterdam

Postgiro No. 518467 t.n.v. de Penningmeester van de Ver.
NEDERLAND-POLEN
TE LEIDEN

Aanbieding

Wij zijn nog in het bezit van een beperkt aantal exemplaren van 2 soorten recente atlassen over Polen, welke wij voor respectievelijk ƒ 1,10 en ƒ 2,20 (inclusief verzendkosten) ter beschikking van onze lezers stellen, zolang de voorraad strekt. Het kleine atlasje is van 1948 en bevat gegevens over: regeringsinstellingen, geografie, geologie, grondsoorten, klimatologie, land- en tuinbouw, delfstoffen, industrie, verkeer, waterstaat, bevolking, enz.
De grotere atlas bestrijkt behalve de vorengenoemde onderwerpen nog een groot aantal andere, waarvan wij noemen: De prae-Slaven, de West-Slaven, het Polen van Bolesław de Dappere, het Polen onder de Jagellonen-dynastie, veeteelt, koren en aardappelen, P.T.T. coöperatie, badplaatsen, minerale bronnen, ontspannings- en vacantieoorden, gezondheidsdienst en sociale verzekering, bossen en hout-industrie.
De tekst is in het Pools, Frans, Engels en Russisch.
Bestelling kan geschieden door overschrijving van het verschuldigde bedrag op de postrekening no. 518467 van de penningmeester van de Vereniging Nederland-Polen te Leiden.

De groot-Poolse philatelistische Club te Poznań richt tot ons het verzoek het onderstaande in ons tijdschrift te willen opnemen; aan welk verzoek wij gaarne voldoen.

Attentie philatelisten!

De groot-Poolse philatelistenclub in Poznań, Ul. Ludowa 22 (Ludowastraat 22), bestaande uit 200 leden, heeft gelegenheid voor ruiltransacties met Hollandse verzamelaars. Zij is in het bezit van een vergunning van het deviezen-comité voor het ruilen met het buitenland. Zij geeft een eigen tijdschrift uit „Filatelista Polska".
Correspondentie over dit onderwerp gelieve men te zenden naar het bovenvermelde adres.

Een open brief van Suzanne Kerckhoff

aan Nico Rost

Zeer geachte Heer Rost,
Het is geen toeval, dat ik uw boek „Goethe in Dachau" andermaal ter hand nam. Ongetwijfeld heeft U er van kennis genomen, dat in Augustus, ter gelegenheid van de herdenking van Goethe's geboortedag, voor het eerst in Duitsland volksprijzen werden toegekend voor geleerden, kunstenaars, arbeiders en schrijvers. Wij zien in deze gebeurtenis een stap voorwaarts in ons algemeen culturele leven. Wij dienen — zij het onder de vlag van het uitreiken van volksprijzen voor culturele en wetenschappelijke werken — nieuwe maatstaven aan te leggen, ruimere en beter verantwoorde. De literaire kritiek moet in zekeren zin rekenschap afleggen van haar werk, wij moeten komen tot het begrijpen van beginselen en deze naar gelang van hun verschillende inhoud tot uitdrukking doen komen. Juist daarom en om bijzondere aandacht te schenken aan literair humanisme, grijp ik naar uw boek.

Toen ik indertijd voor het eerst „Goethe in Dachau" gelezen had, was ik verblind, geïnteresseerd, ja zelfs geroerd door de openhartige goedgezindheid, waarmede U de Duitse schrijvers analyseerde. Maar deze keer is mij iets opgevallen, n.l. een zekere tendens in uw boek, waarvan ik dermate geschrokken ben, dat ik besloten ben U hierover openlijk opheldering te vragen.

Deze behoefte spruit niet uit persoonlijke overwegingen voort. Het is ontegenzeggelijk een aangelegenheid van de democratische hervorming in Duitsland, ja waarschijnlijk in de gehele wereld, die klaarheid vereist.

Uit uw boek, mijnheer Rost, spreekt — begrijpelijkerwijze slechts aan de buitenkant, maar toch zeer duidelijk voelbaar — een vijandigheid ten opzichte van het Poolse volk. Alvorens dit gedetailleerd te bewijzen, wil ik allereerst constateren, dat wie ten aanzien van de een of andere volksgemeenschap antipathieke gevoelens heeft, en als schrijver het er als het ware op toe legt om deze volksgemeenschap in de ogen van andere volkeren naar beneden te halen, dat zo iemand duidelijk blijk geeft in zijn humanistische beginselen te kort te schieten.

Op blz. 31 schrijft U neer: „Geen nationaliteit is hier gehater dan de Polen. Ik kan het begrijpen, en er zijn maar heel weinig Poolse Häftlinge voor wie ik sympathie heb."

Verder constateert U een en ander over het lijden van Polen en vermeldt, dat de meerderheid van de Polen in het kamp reactionairen zijn. Voorts noemt U Poolse progressieve schrijvers en bent van oordeel, dat deze anders waren dan de Polen met welke U zich niet graag inliet.

De verklaring voor uw vijandige instelling ten opzichte van de Polen, valt zeer conventioneel uit, vergeleken bij uw verdere wijze van uitdrukken. Volkomen kleurloos voert U het een en ander ten gunste van de Polen aan en in kleuren en geuren beschrijft U alles, wat U ten nadele van hen kunt aanvoeren. Wel krijgt de lezer gelegenheid alle gevangenen van andere nationaliteit met name te leren kennen, en worden deze als het ware getekend als figuren, waarvan men kan houden, maar hij krijgt niet een enkele naam van een Pool te horen, hij verneemt niets over de lotgevallen van een van hen, evenmin als over zijn herkomst. We hebben „een dikke Pool" een „Poolse chirurg", maar het zijn geen werkelijk levende wezens, ze verschijnen hoogstens in het halfduister, als ze zich onaangenaam moeten voordoen. Zelfs als Goethe in Dachau zou zijn terecht gekomen, waar hij hoogstwaarschijnlijk met de Polen in goede verstandhouding zou hebben geleefd, dan zou men dat toch niet aan zijn bijzondere diplomatieke eigenschappen hebben moeten toeschrijven.

Verdere citaten Blz. 166: „Als de Duitsers weg zijn krijgen we de dictatuur van de Poolse Kapo's!"

Blz. 170: „Ook hij is zeer gekant tegen de Poolse elementen, die hier trachten de baas te spelen".

Blz. 270: „De Kapo van de bibliotheek, die zich hier vanmorgen door Heine liet verbinden, vertelde dat een van de Poolse vrouwen uit het kampbordeel naar.... (U legt er de nadruk op, dat in het bordeel van het kamp Poolsen zijn, men mocht anders eens op het denkbeeld komen, dat er ook Duitse vrouwen en vrouwen van andere nationaliteiten zouden kunnen worden gevonden) Dante's Hel had gevraagd. Deze vrouw dan zeide, dat zij vooral een uitgave met veel platen wilde hebben. Ze dacht, dat dit boek een nauwkeurige beschrijving van de hel gaf en omdat ze vreesde, dat ze daar later zou belanden, wilde ze van te voren weten wat haar te wachten stond."

Blz. 249: ...„Wij zorgden voor een voldoende aantal cigaretten, de Pool hield niet alleen op met stelen, maar was zelfs tevreden".

Op blz. 192: „Zelfs de dikke Pool uit het Lazaret, die er toch wel voor gezorgd had, dat hij tijdig ingeënt werd, is aan vlektyphus gestorven." (Natuurlijk, de dikke Pool!)

Blz. 296: „De solidariteit onder de gevangenen was groter dan ooit. Zelfs de Polen uit de keuken „organiseerden" levensmiddelen voor de nieuw-aangekomenen."

Het spijt mij, mijnheer Rost, dat ik verplicht ben om verder te gaan met citeren. Op blz. 43: „Hij heeft bovendien niet de goede manier om met de Polen om te gaan. Veel te onderdanig. Tegen dergelijke lieden moet men even brutaal optreden als ze zelf zijn, dat begrijpen zij het best. Goede manieren verwekken bij hen altijd nog meer machtswellust op — gevolg van hun minderwaardigheidscomplexen." — „Ik begrijp trouwens niet, dat Rheinhardt dit als psycho-analyticus en leerling van Freud niet nog duidelijker ziet dan ik."

U houdt mij ten goede, maar dit doet aan als typisch Pruisische arrogantie.

Treurig genoeg is het, dat men met dergelijke citaten nog zou kunnen voortgaan. Diep te betreuren valt het, dat men, behalve de conventionele verontschuldigingen, geen enkele plaats kan aanwijzen, waar een Pool optreedt, die sympathie opwekt of die een eerlijk progressief of revolutionair mens is. Men kan moeilijk aannemen, dat U in Dachau geen enkele waardevolle Pool hebt leren kennen.

En zelfs, ondersteld het geval, dat de een of andere ongelukkige samenloop van omstandigheden hiertoe geleid zou hebben, ook dan nog zou U niet te verontschuldigen zijn. Want als Marxist en humanist is het uw plicht niet uw particuliere opinies te geven en dan nog wel zonder enige samenhang, maar U bent gehouden aan de objectieve waarheid en aan dat-

gene, wat voor de situatie het meest kenmerkend is. Niemand kan U het recht onthouden nòch U ontslaan van de verplichting de Poolse fascisten te demaskeren en in hun ware gedaante te tonen, als vijanden van hun eigen volk.
Maar U doet heel iets anders. U schetst achtereenvolgens, bladzijde voor bladzijde het Poolse „Volkskarakter" en noemt hierbij zelfs de namen van grote Poolse dichters, die als gunstige uitzonderingen worden vermeld. Dat is onverantwoordelijk, gezien de minachting onder de volkeren en de rassen, dat is zeer slecht want wij kennen de verachting voor volkeren en de rassenhaat. Heeft men in Duitsland niet gezegd: „Iedere Nazi heeft zijn Joodse oom". Ik hoop, dat U begrijpt, wat ik hiermede zeggen wil, maar ik vrees er voor.
Overigens ben ik van mening, dat uw ervaringen, zelfs al zou U de dingen nog naturalistischer voorstellen, geheel anders hadden kunnen worden weergegeven en niet alleen maar op deze wijze.
Ik ken veel Polen, ik heb na de oorlog als tolk gewerkt in een kamp van de D.P., waar 20.000 Polen waren. Ik heb daar vriendelijke, edelmoedige, wijze, dappere, trouwe mensen leren kennen; deze mensen zijn toen dit later mogelijk was, naar hun vaderland teruggekeerd. Ik heb ook de vertegenwoordigers van het Poolse burgerdom leren kennen en ook die van het fascisme en eveneens ettelijke asociale elementen. Maar ik moet U zeggen, dat ik ook bij de reactionaire Polen goede ontegenzeggelijk prettige kanten gevonden heb, en dat waren nu juist die kanten, die uit het Poolse volkskarakter voortkomen. Een bewegelijkheid van geest, het vermogen vriendschapsbanden aan te knopen, aan zekere gratie in de omgang, ook met hen, die tot het overwonnen volk behoorden, de voormalige vijanden — dit was ongetwijfeld alles aanwezig. Het is absoluut niet nodig hier lang bij stil te staan. Ik wil overigens niet voortgaan met mijn persoonlijke ervaringen te vertellen en ze tegenover uw persoonlijke ervaringen te stellen en er als het ware een spelletje van te maken en dan te constateren wie het gewonnen heeft.
Als men antisemiet is, maar beweert, dat er ook fatsoenlijke Joden zijn, of het Poolse volk veracht, hoewel er ook fatsoenlijke Polen zijn, dan publiceert men daarmee niet een serieuze uitspraak, maar dan is dat niet meer dan een privé opvatting.
Uw boek „Goethe in Dachau" — waar Anna Segers een voorwoord voor geschreven heeft, is door vele Duitsers met erkentelijkheid en tevredenheid ontvangen, uw boek, dat zoveel waardevols bevat, is een gevaarlijk boek, doordat er zoveel verachting voor de Poolse zaak uit spreekt. De jonge mensen, die het boek lezen — de humanisten, bevelen het aan! — cultiveren onder de invloed daarvan oude, mensonwaardige opvattingen. Weet U, mijnheer Rost, wie U daarmede een dienst bewezen hebt? Als dat zo is, dan weet U ook, dat het nieuwe democratische Duitsland vast besloten is te corrigeren hetgeen het aan het Poolse volk misdreven heeft: het grijpt met innige dankbaarheid de toegestoken hand van het nieuwe Polen, het kan geen vijandige propaganda dulden, in welke vorm die zich dan ook voordoet.
U schrijft in uw boek veel, waar U zelf critisch of aarzelend tegenover staat. Een bijzondere charme van uw boek is, dat U de indruk maakt van iemand die altijd doorstudeert. Daarom misschien kan men de verwachting uitspreken, dat U erkent, hoe ongelukkig deze ene tendens van uw boek is uitgevallen; dat U tot het herstellen van uw fout komt en deze dissonant uit uw boek verwijdert.
Indien U mij zou willen vragen, wat mij het recht geeft een dergelijk verzoek tot U te richten, dan geef ik U ten antwoord, geen recht van persoonlijke aard. Ik heb in mijn jeugd moeten leven onder het Nazidom, ik was er door omringd en ben onder zijn invloed geraakt. Eerst na de oorlog heb ik ingezien, wat er uit ons geworden is, en dat tot elke prijs moet voorkomen worden, dat dit zich in de toekomst herhaalt. Het feit, dat ik weet, wat in elk geval en tot elke prijs in de toekomst vermeden moet worden, komt mij voor een voldoende rechtvaardiging voor mijn schrijven te zijn, misschien is het dat ook voor U. Hiermede zou ik willen eindigen en roepen: leve de Duits—Poolse vriendschap. Ik zou willen, dat het ook U als schrijver, wiens boek in het Duits vertaald wordt, ter harte zal gaan, dat deze vriendschap leve.

Wij meenden onze lezers bovenstaande cri de coeur van een Duitse schrijfster naar aanleiding van Rost's boek niet te mogen onthouden. Het doet Suzanne Kerckhoff eer aan, dat zij zulk een warm pleidooi voert voor de in het boek zo smadelijk bejegende Polen. Toch wil het ons voorkomen, dat zij op een gevaarlijke zijde niet genoegzaam de aandacht vestigt.
Er schijnt een Duitse vertaling op komst te zijn van het onderhavige boek. Welk een troef wordt daarmede niet de Duitse „gedenazificeerden" in handen gespeeld. Men hoort in gedachten reeds hun gekrijs: „Als een anti-fascist als Rost reeds zo over de Polen oordeelt, hoe moet dan de werkelijkheid zijn".
Om dit gevaar reeds in de kiem te smoren was een krachtig protest noodzakelijk. We zijn Suzanne Kerckhoff dankbaar, dat zij dit woord heeft uitgesproken.
REDACTIE.

ERASMUS EN POLEN

Toen ik kort na het ontstaan van dit tijdschrift het plan ontwierp op gezette tijden te gaan schrijven over oude contacten, welke er tussen Nederland en Polen bestaan hebben, dacht ik, dat deze stof wel spoedig uitgeput zou zijn. Ik had mij echter totaal misrekend. De aanrakingsvlakken tussen beide landen bleken veel talrijker te zijn dan ik mij had voorgesteld en bovendien moest ik vaststellen, dat er op dit terrein nog zeer weinig systematische arbeid was verricht. Nu brengt de aard van een tijdschrift als het onze mee, dat het daarin meegedeelde nooit aan al te scherpe systematische eisen beantwoorden kan. Daarvoor is onze lezerkring te heterogeen. Ik kan dus slechts de hoop uitspreken, dat veel wat hier slechts een ietwat rhapsodische behandeling vindt, later op meer systematische wijze uitgewerkt moge worden; ook het aanwijzen van tot dusver verwaarloosde schachten kan toch zijn later nut afwerpen.
Enige tijd geleden leidde een aantal omstandigheden er toe, dat ik me onledig moest houden met de studie van het lijvige werk van Bataillon „Erasme et l'Espagne", een van die formidabele Franse dissertatie's die het prachtig uithouden tegen de Duitse Fleiszprodukte. Onwillekeurig deed mijn redacteurschap van dit tijdschrift in mij de vraag oprijzen, of het weldadig licht, dat van onze grootste humanist uitstraalde, ook Oost-Europa bereikt heeft. Ik moest die vraag wel opwerpen, omdat zowel in het fraaie boek van Huizinga als in het niet zeer aanbevelingswaardige van Noordenbosch (In het voetspoor van Erasmus) deze quaestie nauwlijks gesteld werd [1]).

Op onderzoek uitgetogen bleek mij dra, dat er een niet onaanzienlijke oogst was binnen te halen. Enige schoven van het bijeengegaarde wil ik thans mijn lezers voorleggen; ik bevind me daarbij in de aangename omstandigheid, dat ik doorgaande op dit onderwerp in de gelegenheid zal zijn nog een ander contact tussen Nederland en Polen bloot te leggen. In dit artikel vraagt het probleem Polen en Erasmus echter onze uitsluitende aandacht.
In de onmiddellijke nabijheid van het plaatsje Lask dat op ongeveer zes mijl afstands van Warszawa ligt, moet eens de burcht van het adellijk geslacht der Lasco's hebben gestaan. En in deze burcht aanschouwde in het jaar 1499 Jan a Lasco [2]) het levenslicht. Als hij, wat ik niet met zekerheid durf te zeggen, oog heeft gehad voor de maatschappelijke toestanden zijner dagen, dan moet in de onmiddellijke nabijheid van het slot zijner voorvaderen zijn blik wel zijn gevallen op de adscripti coloni, de tot het landgoed behorenden: kleine handwerkslieden, paardenknechten enz., waarover de landheer ten allen tijde kon beschikken en vooral op de kmieci, de eigengeërfden, die ofschoon over enige grond beschikkend toch cynsplichtig waren aan hun landheer. De maatschappelijke positie van deze categorieën der bevolking was bij het Statuut van Wislica in het jaar 1347 geregeld; op papier liet zich veel met zekere voldoening lezen, wat in werkelijkheid grauw en miserabel was. Maar zoals gezegd, niets wettigt het vermoeden, dat onze jeugdige edelman zich lang verdiept heeft in het lot zijner minder door de fortuin begunstigde landgenoten.
Over Jan's ouders valt voor ons doel niet veel te vertellen, meer over zijn oom, naar wie hij genoemd is. Deze bekleedde zowel in de kerk als in de staat de hoogste functies; hij was Aartsbisschop van Gniezdo en zal later als rijkskanselier in Kraków zetelen. Hij heeft zich steeds veel om zijn neven (Jan jr. had nog twee broeders Hieronim en Stanisław) bekommerd en de drie knapen worden dan ook op betrekkelijk jeugdige leeftijd naar Kraków ontboden. Hieronim en Stanisław zijn voor de staatsdienst bestemd, Jan wacht een kerkelijke loopbaan. Men moet zich van de Poolse opvoeding en geestelijke opleiding uit die dagen vooral geen geringe voorstelling maken; we willen er nog niet eens over spreken, dat de drie broeders in hun nieuw studieoord het Latijn volledig leerden beheersen, neen meer zegt het, dat de jeugdige Jan zich reeds daar in de werken van de Doktor Subtilis, Thomas' grootste rivaal, Dun Scotus verdiepte. Wil men een enkel bewijs, welke indruk de Poolse geleerdheid bij de meest competente beoordelaars uit die dagen achterliet! Wel, Aeneas Sylvius, de latere Paus Pius II zal na de ontvangst van een Latijnse brief uit Polen de hem omringende Duitsers te kennen geven, dat dit epistel hen wel tot jaloezie moest prikkelen, want het was zo voortreffelijk van vorm en zo rijk aan denkbeelden, dat hij zelf niet wist, of hij er wel in slagen zou, deze in aequivalente stijl te beantwoorden. Deze brief vormde een bewijs, dat er in Polen, zowel wat de theorie als wat de practijk betrof, uitstekende koppen waren, terwijl naar 's Pausen mening er wel in geheel Duitsland niemand zou te vinden zijn in staat, om in even voortreffelijke bewoordingen te schrijven. Ten overvloede zij hier nog aan toegevoegd, dat Aeneas Sylvius als de grootste Latinist van zijn tijd gold.
De tijd nadert, waarop de knapen medegedeeld wordt, dat ze in Italië hun opvoeding moeten voltooien. Een kort verblijf te Rome maakt plaats voor een langere studietijd te Bologna. Ze worden vergezeld door een Poolse gouverneur, die de oom geregeld mededelingen verschaft omtrent de gezondheidstoestand en de studieresultaten der jeugdige studiosi. Alleraardigste bijzonderheden vernemen we over de inrichting van hun studievertrekken, over de wijze, waarop zij hun spijzen bereiden, misschien van nog groter belang is 't voor ons om te weten, dat zij zich in hun gesprekken afwisselend van het Latijn en het Italiaans bedienen, doch dat de Poolse taal uit hun monden zelden of nooit vernomen wordt.
De studentenwereld te Bologna was ingedeeld in Ultramontani en Citramontani; de Polen behoorden tot de eerste categorie, die ten opzichte van de tweede een bevoordeelde positie innam. De corporatie der studenten oefende in Bologna grote macht en invloed uit, zij had zelfs zeker zeggingsschap over de hoogleraren. Het heeft natuurlijk geen zin om de namen dier professoren hier te noemen, vrijwel alle zijn aan de vergetelheid prijs gegeven. Eén uitzondering willen wij maken voor Petrus Pomponatius die een werk had geschreven, waarin de onsterfelijkheid der ziel geloochend werd. Wel is waar had de inhoud van dit werk aan een hevige critiek bloot gestaan, doch Paus Leo X had Pomponatius verlof gegeven een anti-critiek te publiceren. In dezelfde tijd, dat Lasco de universiteit van Bologna betrok, volgde daar nog een andere latere beroemdheid de colleges — dit was niemand anders dan Ulrich von Hutten. In een brief aan Erasmus verhaalt von Hutten van

---

[1]) Neen sterker: noch Froude Life and Letters of Erasmus, noch Mangan Life, charakter and Influence of Erasmus schijnen het gewicht van deze aangelegenheid te hebben begrepen. Mangan spreekt even (II pag. 381) naar aanleiding van Erasmus' testament over zijn Oostelijke contacten. Wij komen in ons artikel nog op die testament-quaestie terug.

[2]) Veel over Lasco's leven en werken ontleende ik aan het boek van Herman Dalton over hem. Ik heb echter twee bezwaren tegen dit werk. Ten eerste is het voor een wetenschappelijke arbeid te zalvend, ten tweede maakt de auteur met alle geweld van Erasmus een Duitser. Dit boek had dan ook gevoegelijk „Erasmus als Erzieher" kunnen heten.

zwaardgevechten tussen de Lombardische studenten enerzijds en de Duitse, Poolse en Hongaarse anderzijds. Mogelijkerwijs hebben Lasco en von Hutten toen zij aan zij naast elkaar gestreden — de Pool had zich reeds in zijn Kraków-tijd in de wapenhandel bekwaamd — maar ze hebben elkaar niet leren kennen. Het leven te Bologna moet zonder enige twijfel op Lasco een grote bekoring hebben uitgeoefend, maar toch eindigt zijn vertrek uit Italië met een wanklank. Hij schijnt zich — waarschijnlijk om een ander te helpen — in financiële moeilijkheden te hebben gestort, wat tot gevolg had, dat hij bevel kreeg Italië te verlaten. Na een vijfjarig buitenlands verblijf keert hij dan weer naar Polen terug.

Zijn oom toont zich weer bereid, om hem in zijn carrière bij te staan. Hij wordt eerst canonicus te Leczyc, dan coadjutor te Gniezno, terwijl hij spoedig tal van andere prebendes krijgt, waarvoor zijn oom flink moest betalen. De conscientieuse kerkvorst houdt nauwkeurig boek van deze gelden; zo en zovele duizenden goudguldens naar Rome gestuurd voor custodieën te Płock en te Leczyc. In 1521 krijgt de nog altijd jeugdige Jan de priesterwijding.

Juist in die dagen luiden in Polen de eerste waarschuwingskreten tegen het opkomende Lutheranisme. We vangen uit een kerkelijk schrijven het volgende geluid op: „Ik hoor dat de Lutherse secte zich in het gebied van Poznań dagelijks verder uitbreidt en ongestraft alles doet. Men moet inzien, hoe verderfelijk dit gif is..." Ook de koning (Zygmunt I 1506—1548) geeft zijn voornemen te kennen „om zijn land voor de pest der ketterij, die in het naburig gebied woedt, onbevlekt en ongeschonden te bewaren".

In deze van botsingen zwangere tijd had Lasco zich niet al te zeer te beklagen. De twee en twintig jarige krijgt een benoeming als geheimschrijver des konings; kortom hij stijgt in aanzien. Maar toch verlangt hij weer naar het buitenland. Er gebeurt iets in Polen, wat hem dwars zit. Men kuipt op alle mogelijke manieren tegen zijn oom. Bij deze intriges speelt Andrzej Krzycki, de latere bisschop van Przemysl, die we in ons verder verhaal nog talrijke keren zullen ontmoeten, een treurige rol. Dit alles doet in Jan het besluit rijpen zijn geluk elders te zoeken. Met zijn broeders als reisgezellen — Hieroniem is inmiddels een invloedrijk diplomaat geworden — trekt hij begin 1524 naar Bazel. Men bevroedt reeds wien hij daar ontmoeten zal. Geen ander dan Erasmus. Toch stelle men zich van deze eerste ontmoeting niet al te veel voor. Lasco's eerste verblijf te Bazel was te kort voor talrijke gesprekken. Toch bestaat er uit die dagen een uitlating van Erasmus over hem, die duidelijk getuigenis aflegt van de gunstige indruk, die de Pool bij de humanist had achtergelaten. In één adem over Jan en Stanislaw sprekend roemt hij hun literaire kennis „utrumque pulchre literatum" en bekent aangenaam getroffen te zijn door hun uiterlijk „ipsis oculis ac fronte, totoque quod dicitur corpore miram quandam in me spirabant benevolentiam."

Toch gebeurden er in die dagen dingen, die Erasmus ten zeerste ontstemden. Ten eerste had Calvijn's jeugdige vriend Farel, die Lasco eveneens in Bazel ontmoette, hem voor een moderne Bileam uitgemaakt en ten tweede was er iets geschied naar aanleiding van een cadeau, dat Jan's broeder Hieronim Erasmus bij zijn vertrek uit Bazel had aangeboden. Hieronim toch, die Erasmus reeds vroeger te Brussel ontmoet had, uitte in een gesprek met hem zijn verontwaardiging over het doorvretend Lutheranisme. Het (ongegrond) gerucht liep, dat Erasmus hem zou geantwoord hebben, dat hij in het bezit was van een middel, om met één slag de Lutherse brand te kunnen blussen. Nu bracht men Hieronim's geschenk in onmiddellijk verband met het verstrekken van dit middel. Waarschijnlijk is Farel de man geweest, die deze lasterpraat de wereld heeft ingestuurd; in ieder geval spreekt Erasmus over hem als de meest leugenachtige, onrust verwekkende persoon die hij kent (nihil vidi unquam mendacius aut seditiosius).

Van uit Bazel gaat de tocht naar Parijs. Wij kunnen de dagen, welke Lasco in Frankrijks hoofdstad doorbracht, stilzwijgend voorbijgaan, omdat ze voor ons doel niet belangrijk zijn, alleen willen we even vermelden, dat hij aldaar 's konings zuster Marguerite de Valois ontmoette, die zoals bekend warme sympathie voor de hervorming had.

Op Parijs na volgt Lasco's tweede verblijf te Bazel en dit is voor ons wel een bij uitstek belangrijke periode. Het contact tussen Erasmus en Lasco is zo levendig, de door hen gevoerde gesprekken zo uitermate interessant, dat al het andere daardoor in de schaduw verdwijnt. Zoals bekend woonde Erasmus in het ruime huis van de drukker Frobenius, en hij kon dus makkelijk een kamer aan Lasco verhuren. Wat in de eerste plaats bij deze verhouding tussen beide mannen opvalt is Erasmus' schrielheid naast Lasco's royaliteit (mogen we hier spreken van een Poolse karaktertrek?). Lasco betaalde voor de kamer drie en een halve gulden per maand, doch moest zelf voor zijn kost zorgen. Van deze maaltijden genoot de hospes — zonder er iets voor te betalen. Lasco kocht bovendien Erasmus' bibliotheek, maar onder de voorwaarde dat de verkoper tot het eind zijner dagen van het vruchtgebruik zou kunnen genieten. Lasco was niet in staat de hele prijs in eens te voldoen; in Erasmus' testament komt een passage voor, waarin de humanist te kennen geeft, dat de boeken slechts dan afgeleverd mochten worden, als de resterende som betaald was. Wenden we echter onze blik af van deze kleine vlekjes op het karakter van onze grote landgenoot, dan worden we in zijn uitspraken over de Pool zo getroffen door de warme sympathie, welke hij voor deze had opgevat, dat we ten eerste de juistheid zijner beoordeling onmiddellijk aanvaarden en dat we 't ten tweede in een grijsaard prijzen zo onbevangen over een jongere te kunnen spreken. Lasco is voor hem een man van buitengewone geleerdheid met een karakter, dat alleen met pas gevallen sneeuw is te vergelijken, zo beminnenswaardig, dat iedereen in zijn nabijheid herleeft en allen bij zijn scheiden door een gevoel van verlatenheid overvallen worden, een gemoed van goud, een echte parel... Doch het lovendste woord, dat Erasmus over zijn jeugdige vriend heeft uitgesproken is te vinden in de opdracht van een boek, dat hij de oude Lasco toestuurt en waarin hij bekent, dat hij niet nalaten kan te zeggen (non possum non fateri), dat hij als oude man zo heel veel van deze jongeling heeft geleerd.

Ook de jongere is één lof voor de grote geleerde en humanist; hij zal vooral op later leeftijd, niet blind zijn voor Erasmus' zwakheden, maar deze vermeldend, zoekt hij steeds een woord van verontschuldiging daarvoor. Naast Erasmus heeft Lasco in Zwitserland ook nog Zwingli ontmoet. Van gesprekken tussen beide mannen gevoerd zijn geen bijzonderheden tot het nageslacht doorgedrongen.

Tegen het eind van 1525 is Lasco's tweede verblijf in Bazel ook al weer afgelopen. Bij zijn vertrek voorziet Erasmus hem van de beste aanbevelingsbrieven, want Lasco wil, alvorens zijn vaderland te bereiken nog eerst Italië aandoen.

Als reisgezel trekt de Gentenaar Karel Utenhove met hem mee. Even moeten we nog mededelen, dat Hieronim nog voor zijn broeder vertrok, Erasmus een bijzonder venijnig smaadschrift tegen Luther had overhandigd. Het was geschreven door de ons reeds bekende bisschop Krzycki.

Het verblijf in Italië was niet van lange duur, feitelijk bestond het alleen in een wachten te Venetië op nadere berichten uit Polen. Deze kwamen na enige maanden binnen, zodat Lasco nu de terugreis aanvaarden kon. In Polen gekomen vergeet hij zijn Bazelse vriend allerminst, maar toch zal er na enige jaren een verslapping in de correspondentie intreden.

Erasmus heeft van Krzycki een uitnodiging gekregen, om naar Polen te komen; deze prijst zijn land als een gebied, waar hij (Erasmus) ongehinderd voor zijn studies kan leven, waar hij ongestoord de hoge achting en bewondering kan genieten, die door de Poolse adel aan die koning der wetenschappen onbekrompen wordt geschonken. Erasmus is echter op dit aanbod niet ingegaan. We weten, dat hij later Bazel voor Freiburg verwisseld heeft. Hij gewaagt in die Freiburg-periode ook van zijn Poolse vrienden, maar Lasco's naam wordt door hem niet vermeld.

In Lasco zelf was zich een geweldig innerlijk proces aan het afspelen. Bij zijn terugkomst in het vaderland doken van alle kanten geruchten op, dat hij tijdens zijn verblijf in het buitenland de ware leer der Kerk verloochend had. Lasco moest zich door een zuiveringseed tegen deze laster verdedigen (zie Kuyper Joannis a Lasco opera tam edita quam inedita II 547). Hij erkent in die eed, dat hij met toestemming van de Paus vele geschriften ook van degenen gelezen heeft, die de Roomse leer vaarwel gezegd hebben, maar dat hij, althans willens en wetens, geen enkele mening, geen enkele leerstelling omhelsd heeft, die met de leer der Rooms-Katholieke kerk in strijd is.

Wij hebben geen reden om aan te nemen, dat Lasco bij het afleggen van die eed een onjuiste voorstelling omtrent zich zelf heeft gegeven, doch de hervormingsgedachten waren al sterker in hem gerijpt dan hij zich zelf bewust is geweest. In ieder geval weigert hij het aanbod van de koning te aanvaarden, die hem de vacante bisschopszetel van Cujavië ter beschikking stelt. Hij verzocht Zygmunt alleen naar het buitenland te mogen vertrekken. Dit verzoek werd ingewilligd, wat te merkwaardiger is, omdat de koning die bij de oorlogen tussen Frans I en Karel V de neutraliteit van Polen wenste te handhaven een bevel had uitgevaardigd, volgens hetwelk geen Pool het land mocht verlaten. Men vreesde namelijk, dat zelfs de bijstand van enkelingen aan een der oorlogvoerende partijen verleend, de neutraliteit in gevaar zou brengen. Maar zoals gezegd: Lasco kreeg die toestemming bij hoge uitzondering wel en zo trekt hij in 1538 naar Duitsland.

Een nieuwe periode gaat voor hem beginnen. Mocht hij in het eerste deel van zijn leven in contact zijn gekomen met één Nederlander (het was een der grootsten uit die dagen) in de jaren, die nu volgen gaan, zal hij zeer vele Nederlanders van nabij leren kennen. Wel zijn de meeste namen dezer lieden niet tot ons doorgedrongen, maar dit contact zal toch zo belangrijk blijken te zijn, dat de hernieuwer van het Nederlands Calvinisme in de negentiende eeuw, Dr Abraham Kuyper, reeds als jong student een intensieve belangstelling voor Lasco en zijn werk aan de dag legt. Moeten we zijn biografen geloven — en er bestaat geen reden om hun eenstemmig getuigenis in twijfel te trekken te meer omdat het door Kuyper's eigen woorden bevestigd wordt — dan heeft het geestelijk contact met Lasco een schok in hem teweeg gebracht, die mede zijn overgang naar de steile orthodoxie veroorzaakt heeft. Er hoeven nog maar enkele factoren bij te komen — de starre houding van een boerenvrouw, de lectuur van een (minderwaardig) Engels boek, of hij schiet in het harnas, om het Neo Calvinisme te verdedigen. In een volgend artikel hopen wij aan te tonen, hoe de Pool Lasco er het zijne toe heeft bijgedragen deze geestelijke verandering bij belangrijke Nederlandse volksgroepen in het leven te roepen.

Wel een éclatant bewijs voor Pools-Nederlandse contacten. P.

MICKIEWICZ

Ofschoon het tegenwoordig als bon ton geldt veel van wat een vorige generatie gewrocht heeft als verouderd en overbodig te verwerpen zullen we 't toch maar eens wagen een woord van de oude Georg Brandes over Mickiewicz' hoofdwerk Pan Tadeusz te citeren.

In zijn nog altijd lezenswaardig boek over Polen vinden we het volgende oordeel: „In Pan Tadeusz bezit Polen het enige werkelijke epos[1]), dat onze eeuw heeft voortgebracht". Mag ik nog even naast dit citaat van een niet-Pool een van de talloze uitspraken van competente Poolse dichters plaatsen: Zygmunt Krasiński, wiens meesterwerken „De Ongoddelijke Comedie", „De Schemering" en „Psalmen der Toekomst" helaas hier niet die bekendheid genieten welke zij verdienen schrijft over de schepping van zijn oudere tijdgenoot: „Ik zou Pan Tadeusz de Poolse Don Quichotte willen noemen. Men vindt er alles in: de Poolse deugden en gebreken, de Poolse natuur, onze ontelbare verheven en belachelijke gevoelens, onze revoluties, onze landdagen, onze oude adel en onze jonge generatie, onze Jacobijnen en Doctrinairen, alles en met zulk een waarachtigheid weergegeven, dat mij vaak de angst om het hart slaat... Pan Tadeusz is een werkelijk epos; meer kan en hoeft er niet van gezegd te worden".

We herinneren ons uit vorige artikelen in dit blad over Mickiewicz gepubliceerd, onder welke omstandigheden hij zijn vaderland moest verlaten en hoe hij ten slotte voor lange tijd in Frankrijk een tamelijk gastvrij toevluchtsoord vond. Gedurende de eerste jaren nu van zijn verblijf in Parijs laat een reeds in Polen opgevatte gedachte hem niet met rust. Wij weten uit een brief welke een zijner vrienden (Józef Bohdan Zaleski) aan Wladysław Mickiewicz ('s dichters zoon) schreef hoe hij in een dorpje bij Poznań vertoevend een ingeving kreeg. Hij moest en hij zou een brede schildering geven van het Lithaus-Poolse landleven, dat in vormen bestond, welke allengs aan het afsterven waren. En tegen de achtergrond van dit nog in zekere zin idyllische leven zouden de gestalten uitgebeeld worden van hen, die de geweldige veranderingen veroorzaakt hadden, welke zich tegen het eind van de achttiende, begin negentiende eeuw in Polen voltrokken. Wij hebben immers in ons eerste artikel beschreven hoe de jonge knaap de Franse soldaten door zijn geboortestadje zag trekken, welke soldaten enige maanden later na de verbijsterende nederlagen in Rusland geleden in geheel andere gedaante het zelfde stadje weer bereikten. Welnu, tegen deze achtergrond beleefde dan de kleine Lithause gemeenschap, welke wij in Pan Tadeusz leren kennen haar lief en leed. Het plan voor dit werk was dus gerijpt dicht bij het milieu, waarin de hoofdpersonen geplaatst zouden worden; de uitwerking valt in de Parijse periode — we kunnen met een grotere nauwkeurigheid zeggen van September 1832—Juli 1834. Men kan zich voorstellen, dat de regelmatige arbeid aan dit lievelingswerk — we vinden vaak in de correspondentie uit die dagen de term ulubiona powieść — vaak onderbroken werd; welke lasten drukten niet op de schouders van de dichter, maar ten slotte zou het dan in het jaar 1834 te Parijs verschijnen. Wel was het milieu, waarin het geschapen werd geheel verschillend van datgene, waar het voor het eerst geconcipieerd was! Deze tegenstelling is door niemand sterker gevoeld dan door de dichter zelf, we vinden haar uitgedrukt in de Epiloog, die bij Mickiewisz's leven nooit verschenen is, maar die later aan het werk is toegevoegd en die als Proloog eigenlijk een betere plaats zou hebben gevonden. Ik wil enige voor ons doel geschikte passage's uit deze Epiloog citeren en volsta hierbij met een prozavertaling: „Welke moeten mijn gedachten wel zijn hier op het Parijse plaveisel,' wanneer ik (huiswaarts kerend) van de stad mijn oren vol heb van het lawaai, van de vloeken en leugens, de ontijdige plannen, het laat berouw van de vermalelijde (potępieńczych) twisten.

Hoe wrang is de tegenstelling niet met dat andere land naar hetwelk wij „de ongenode gasten in deze wereld" met onze gedachten teruggaan, dat land „waar ik zelden weende, waar ik me nooit verbeet, de streken mijner kinderjaren, welker beemden en landouwen ik doorkruiste, waar ik alleen lieflijke, het oog strelende bloemen kende, waar ik de giftkruiden wegwierp en mijn oog nooit naar het nuttige wendde".

En dan nog deze uiting vol van de vurige hoop en verwachting, dat zijn vers een naklank moge vinden bij die lezers, voor welke het geschreven is: „O mocht ik eens de vreugde smaken, dat dit boek zijn weg gevonden hebbe onder de strodaken, dat de dorpsmeisjes onder het draaien van haar spinnewiel die geliefde strophen mochten neurien over dat meisje dat het spel zo minde, dat bij de vioolklanken haar ganzen verloor of over die weeze, die schoon als de ochtendschemering, in de avondstonde deze vogels (huiswaarts) dreef".

We menen nu duidelijk in het licht te hebben gesteld in welke stemming de banneling zijn gedicht schreef. Thans vraagt de inhoud onze aandacht. Allereerst een woord over de titel en de ondertitel; voluit luiden deze: Pan Tadeusz czyli Ostatni Zajazd na Litwie Historia Szlachecka z. r. 1811 i 1812. We dwunastu księgach Wierszem" hetgeen verdietst betekent: „Heer Tadeusz of de laatste overweldigingstocht in Lithauen. Een zich onder de lagere adel afspelende geschiedenis uit de jaren 1811 en 1812. Een gedicht in twaalf zangen". We zijn ons er van bewust, dat het woord „overweldigingstocht" nog aan duidelijkheid te wensen overlaat, maar bij het refereren van de inhoud hopen wij de vereiste opheldering te geven. Tevens zullen we dan zien, dat de eigenlijke hoofdpersoon niet de in de titel genoemde is, maar dat de aandacht van de lezer zich als van zelf meer op zijn vader, Jacek, concentreert.

Tussen twee oude Szlachta-geslachten de Soplica's en de Horeszko's is een familietwist uitgebroken. Deze vindt zijn oorsprong in de volgende toedracht:

Een lid van het geslacht der Soplica's, Jacek, heeft (lang voor de eigenlijke geschiedenis begint) een vurige liefde opgevat voor Ewa, de enige dochter van de vermogende Horeszko. De oude magnaat, die de onder de Szlachta zeer populaire Jacek gaarne mag, doch die niettemin bezwaar heeft tegen dat huwelijk, doet aanvankelijk alsof hij niets van Jacek's voornemens gemerkt heeft. Tenslotte spreekt de jonge man echter in zulke open bewoordingen, dat een verder ontwijken wel heel moeilijk wordt. Horeszko neemt nu echter zijn toevlucht tot een list. Hij legt Jacek de voor hem lastige aangelegenheid voor: Hij

[1]) Misschien zou men als uitzondering kunnen laten gelden: Arany's Toldi. In Brandes' boek vinden we voorts nog een zeer instructieve vergelijking tussen de Poolse romantiek en de Vlaamse.

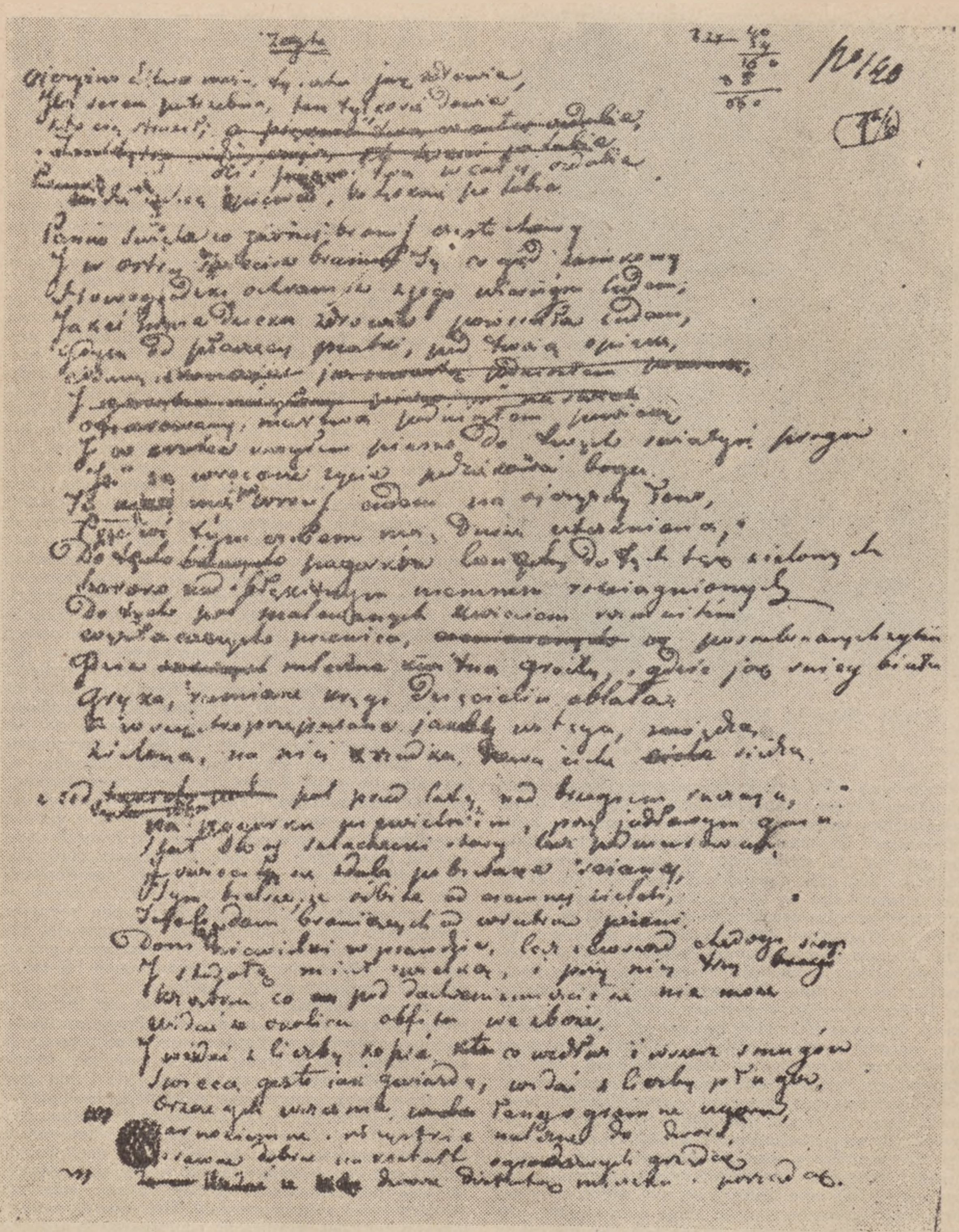
Geniale Polen op het gebied van kunsten en wetenschappen

vertelt hem, dat een jonge man om Ewa's hand dingt, de bewuste aanbidder staat echter in maatschappelijke positie onder het meisje, wat moet hij (Horeszko) nu doen. Jacek begrijpt onmiddellijk de zin van de strikvraag. In zijn trots ziet hij dadelijk van zijn aanzoek af, trouwt een ander meisje, maar zint op wraak. Deze laat niet lang op zich wachten. Als Jacek enige tijd later in de nabijheid van Horeszko's burcht dwaalt, is hij er getuige van dat deze door een aantal Russische soldaten bestormd wordt, aangezien Horeszko als vurig Pools patriot bekend staat. De soldaten schijnen het tegen de Poolse verdedigers te moeten afleggen. Nu trekt Jacek (haast mechanisch) het geweer uit de handen van een der Russische soldaten, hij mikt als ervaren schutter, op Horeszko en deze valt dood neer. De Russen, die hem als bondgenoot beschouwen, willen hem begiftigen met Horeszko's geconfisqueerd landgoed, maar de jonge man wordt door berouw gekweld. Hij weigert daarom dit aanbod te aanvaarden en zijn bezittingen aan de zorg van zijn jongere broeder de Sędzia (rechter) Soplica toevertrouwend, verlaat hij het land. Jazek's berouw wordt in korte, fijne trekjes beschreven, de jonge man wordt voornamelijk gepijnigd, omdat hij er zich van bewust is de vijanden van zijn land (de Tsaristische Russen) geholpen te hebben en daarom vervoegt hij zich bij de Poolse legioenen in Italië, die daar onder Napoleon vechten. Intussen is hij niet opgewassen tegen de militaire vermoeienissen en hij ruilt dus de soldatenuniform voor de monnikspij, als vader Robak (de Wurm — die aangenomen naam is een symbool van zijn zelfvernedering) trekt hij Europa door om op deze wijze toch de vaderlandse zaak te kunnen dienen. Want alom tracht hij de her en der verspreide Polen warm te maken voor een opstand tegen de Tsaristische onderdrukkers en als het Franse leger de Lithause grenzen overschrijdt (men denke aan Mickiewicz' jeugdherinnering) vertoont ook hij zich op de grond, die hij zo lang verlaten heeft. Wij leren deze avontuurlijke levensloop kennen uit toespelingen en mededelingen van anderen, want hij heeft zich, zoals ik boven reeds zei, afgespeeld voor de eigenlijke geschiedenis van Pan Tadeusz een aanvang neemt.

Jacek's broeder, de Rechter Soplica, had het beheer over de bezittingen van het geslacht gekregen, daarnaast belastte hij zich ook met de opvoeding van Jacek's zoontje Tadeusz, die inmiddels al een ruim twintigjarige jongeling was geworden en die aan de universiteit van Wilno studeerde. En ook was hem (de rechter) de zorg toevertrouwd over Ewa's dochter Zofja. Op een Juliavond van het jaar 1811 keert Tadeusz (Mickiewicz heeft deze naam voor zijn held gekozen om Tadeusz Kósciuszko te eren) van de universiteit van Wilno huiswaarts, om bij zijn oom zijn vacantie door te brengen. Bij de maaltijd ontwikkelt zich tussen de aanzittenden een gesprek, dat bijna in een lichte twist overslaat, over de vraag aan welke der jachthonden de voorrang toegekend moet worden en daar zal men dan de volgende dag een proef mee nemen. Ook trekt een gedeelte van het gezelschap er na het ontbijt op uit, om in het bos paddestoelen te zoeken, terwijl men later op de dag te horen krijgt, dat men in het bos een beer waargenomen heeft. De volgende Zondag zal men nu jacht gaan maken op deze beer; een graaf, een verre bloedverwant van Horeszko, is ook van de partij. Bij deze berenjacht verkeren zowel Tadeusz als de Hrabia (graaf) een ogenblik in levensgevaar, ze zouden misschien slachtoffer zijn geworden van hun sportgenoegens, als niet een onbekende monnik (dit is de bovengenoemde pater Robak) een schot had gelost, waardoor de beer dodelijk gewond werd. De jacht wordt besloten met een feestmaaltijd, maar gedurende deze schoten de kiemen van een oude twist weer op. Het gaat er namelijk om wie nu eigenlijk recht heeft op de oude, half in bouwvallen liggende burcht van Horeszko. De Rechter wil die aan het geslacht der Soplica's zien toegewezen, de graaf betwist dit. Nu zou de ruzie waarschijnlijk wel bijgelegd zijn, had 's graven rentmeester Gerwazy zijn meester niet aangezet zijn rechten te blijven handhaven. De graaf geeft gehoor aan deze influistering en nu ondernemen hij en de zijnen een zajazd tegen de Soplica's.

Om nu een volledige verklaring van dit woord te geven, zouden we ons in de oude Poolse rechtsgeschiedenis moeten verdiepen; onze incompetentie in dezen erkennend, volstaan wij dus maar met enkele noodzakelijke opmerkingen. In het oude Polen ging het ten uitvoer brengen van rechterlijke beslissingen vaak met grote moeilijkheden gepaard. Daarom kon de eiser, die in het gelijk was gesteld, leden van de Szlachta verzoeken hem te helpen een deel van de bezittingen van de aangeklaagde in beslag te nemen. Er trok dan een klein legertje op uit; zulk een tocht nu werd zajazd genoemd. Het spreekt natuurlijk van zelf, dat hiermee de poorten waren geopend voor tal van ongerechtigheden; in de tijd, die Mickiewicz ons beschrijft, behoorden de zajazden dan ook reeds betrekkelijk tot de zeldzaamheden. Vandaar 's dichters toevoeging „de laatste". De graaf stemt er dus in toe zulk een zajazd te ondernemen.

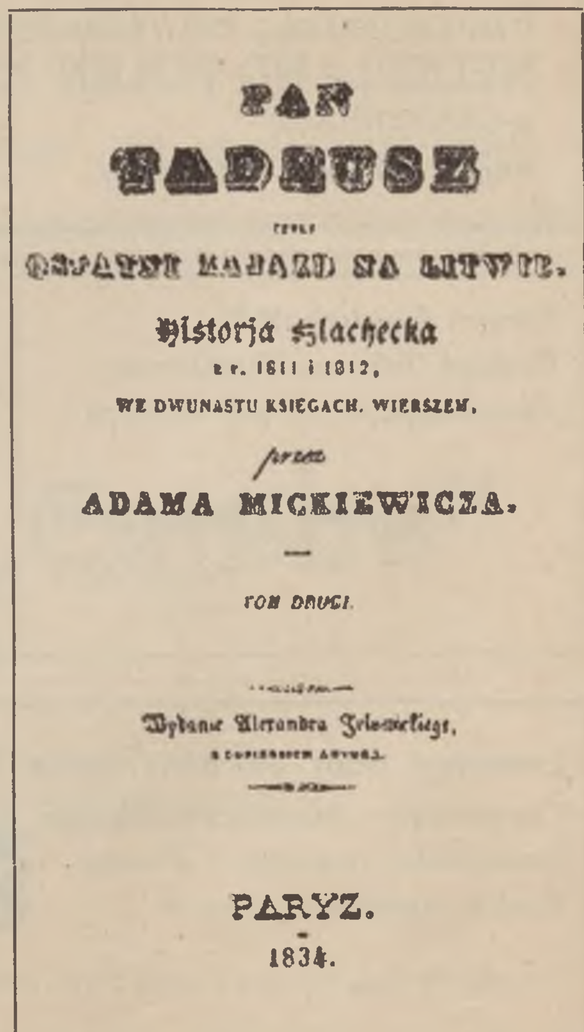
Gerwazy had, om hem en anderen voor zijn plan te winnen, nog zijn toevlucht genomen tot de volgende

Autograaf van de aanhef van „Pan Tadeusz”

list. Robak was namelijk al bezig, zijn anti-Tsaristische propaganda in het land te maken. Hij begon — het recept is ons van uit de bezettingstijd ook zeer goed bekend — hij begon met zijn vroegere vrienden, die hem niet herkenden, de onschuldige raad te geven, hun huizen schoon te maken, alvorens de gasten te ontvangen. In werkelijkheid bedoelde hij daarmee, dat zij de Russen reeds moesten verdrijven, voor de Fransen aangekomen waren. En nu gebruikt Gerwazy deze leuze, om de zaak van zijn heer te dienen. Zeker, de huizen dienden gereinigd te worden, dus ook het huis van het geslacht der Soplica's, welk geslacht een verrader, een moordenaar (Jacek) onder zijn leden telde. De zajazd zet dus in. Doch als de graaf met de zijnen hun reinigingswerk voltooid hebben en ter ere daarvan een drinkpartij organiseren, worden zij midden in de nacht door een in de nabijheid stationerend Russisch jagersbataljon, onder aanvoering van Majoor Plut en kapitein Rykow overvallen en geboeid weggevoerd. Nu zal 't echter Robak niet alleen gelukken, om hen te bevrijden, maar zijn vurig woord zal er ook beide groepen Polen toe brengen de onderlinge tweedracht te vergeten (Mickiewicz' hartewens) en zij zullen zich nu verenigd tegen de wederzijdse vijand (de Tsaristische Russen) keren en deze terugdringen. Robak zelf valt in deze strijd, maar weet voor zijn dood nog een bekentenis af te leggen, die zijn vroegere levensgeschiedenis bevat. Mickiewicz, die als Pool natuurlijk een verwoede tegenstander van het Tsaristische Rusland was, brengt zijn sympathie ten opzichte van bepaalde Russen tot uiting door kapitein Rykow te tekenen als een hoogstaand iemand, die begrip heeft voor de gevoelens zijner tegenstanders.
Zietdaar nu een kort en daarom al te mager resumé van de eerste 10 boeken van Pan Tadeusz. De laatste twee spelen in het jaar 1812; voor de wereldgebeurtenissen betekent dit het optrekken van de verenigde Franse en Poolse troepen, voor de intieme aangelegenheden wil dit zeggen, dat in bovengenoemd jaar Tadeusz en Zofja hun huwelijksfeest vieren, hetgeen juist op die Meidag geschiedt, waarop het Frans-Poolse leger Soplicowo binnentrekt.
Ik sprak boven van een (noodzakelijk) zeer korte inhoudsvermelding. Hoe gaarne had ik niet verwijld bij persoonlijkheden uit het grote wereldgebeuren als Kósciuszko en Dąbrokski, die voor Mickiewicz's geestesoog hebben gestaan toen hij zijn werk componeerde, hoe node deed ik er afstand van andere in het Soplica-Horeszko drama optredende personen als Telimana, Jankiel en zo veel anderen te vermelden. De plaatsruimte roept mij echter een dreigend halt toe, want ik moet nog iets van een nog veel moeilijker taak volvoeren; ik moet mijn lezers al is 't dan ook maar een bijzonder flauw idee bijbrengen van de schoonheid van dit werk.
Toen ik in een vorig nummer Poeschkin mocht herdenken, citeerde ik Bjelenski's uitspraak over Onjegin „Dit is een encyclopaedie van het Russische leven". Welnu, ik aarzel geen ogenblik Pan Tadeusz „Een encyclopaedie van het Poolse leven" te noemen.
Alles wat Mickiewicz beschrijft, een kasteel, een landgoed, een herberg, een kledingstuk, een wapen, een stuk gereedschap, alles krijgt een eigen leven, men voelt er de polsslag in vibreren.
Al zullen dan ook klassieke literatoren het voorhoofd fronsen — ik moet het uitspreken, telkenmale als ik de beschrijving van Tadeusz' thuiskomst lees voel ik me in de onmiddellijke nabijheid van Ithaca's koning, die na lange omzwervingen de zijnen weer te aanschouwen kreeg. Misschien deed ik toch wel goed vroeger tamelijk lang stil te staan bij Mickiewicz' Lausanne-jaren, toen hem het voorrecht ten deel viel de Zwitserse jongelingen in te wijden in Homerus' grandioze schoonheid.
Ja, de onbezielde voorwerpen leven ook bij Mickiewicz, maar hoe moet zich in de geest van een man, die dit vermag, niet de bezielde natuur weerspiegelen. Reeds in de ouverture — de hymne aan Lithauen, ruisen de bomen en klateren de watervallen en zich in de lectuur verdiepend aanschouwt men op de wijde velden de matte schemeringen en de fonkelende zonsopgang. En als ge met uw geleider die velden verlaten hebt en de bossen binnengedwaald zijt, zult gij bemerken, dat hem geen beweging van het dartele eekhoorntje ontgaan is en als hij u voortovert hoe de klauteraar de kruinen bereikt, zal zijn Dryadenvergelijking u wederom leren, hoe verknocht deze zanger is aan de dierbare herinneringen, die hem van de studie der oudheid waren bijgebleven.
Mickiewicz is dus een van de heel grote natuurdichters, ik waag te zeggen met Wordsworth de grootste van zijn tijd. Deze milde natuur-minnaar zal nu in een andere periode van zijn leven op het wapengekletter van de Krimoorlog aanrennen. Wij hopen dit in een volgend artikel te beschrijven.

P.

PAN
TADEUSZ
czyli
OSTATNI ZAJAZD NA LITWIE.
Historja Szlachecka
z r. 1811 i 1812,
WE DWUNASTU KSIEGACH. WIERSZEM,
przez
ADAMA MICKIEWICZA.

TOM DRUGI.

PARYZ.
1834.

Titelblad van de eerste uitgaaf van „Pan Tadeusz"

